

Valtakunnansuunnittelun sotilaallisia näkymiä

Yleisesikuntakapteeni Esko Nieminen

Järjestelmällinen valtakunnansuunnittelutyö elää Suomessa 13. ikävuottaan. Ajatus kyseisen toiminnan aloittamisesta oli tosin syntynyt jo talousneuvoston perustamisen alkuaikoina, vuonna 1947, jolloin tämä elin päätti periaatteessa suositella "valtakunnallisen sijaintisuunnitelman" aikaansaamista. Aloite ei vielä tuolloin johtanut myönteiseen tulokseen, mutta seuraavan vuosikymmenen alussa eduskunnalle jätetty toivomusaloite sai suopeamman vastaanoton: Sen nojalla valtioneuvosto asetti vuoden 1951 lopulla komitean valmistelemaan valtakunnansuunnittelua. Komitean ehdotus pysyvistä suunnitteluelimistä hyväksyttiin miltei sellaisenaan vuonna 1956, jolloin annetulla asetuksella perustettiin valtakunnansuunnittelutoimisto ja valtakunnansuunnittelu-neuvosto ¹⁾).

Jo vuoden 1947 aloitteessa oli selvitetty perusta, jolle suunnittelutyön tulisi rakentua. Todettiin muun muassa, että maankäytön, asutuksen ja tuotantolaitosten sijainnin sekä liikenneverkon suunnittelussa kaivataan yhtenäisiä suuntaviivoja, joissa pyritään koko valtakunnan kannalta parhaisiin ratkaisuihin. Kun valtakunnansuunnitteluelinten työ aikanaan alkoi, niillä oli käytettävänäään lukuisia esimerkkejä siitä,

---

¹⁾ Paavilainen, s. 9—10, 18

mihin ulkomailla oli jouduttu, kun edellä mainittuihin seikkoihin ei oltu ajoissa kiinnitetty huomiota. Näissä esimerkeissä oli suunnittelemattomuudella ollut kahdenlaisia seurauksia: toisaalla ahtautta, toisaalla käyttämättä jääneitä mahdollisuuksia.

Harvaan asutussa Suomessa suunnittelun pääongelmat liittyvät tois-
taiseksi selvästi jälkimmäisiin. Valtakunnansuunnittelun perustekijät
ovat väestö, ilmasto ja maaperä siihen liittyvine rakenteineen. Näistä
todettiin suunnittelutyön alkuvaiheissa, että ainoastaan ilmastotekijät
tunnettiin tarpeellisella tarkkuudella. Muiden perustekijöiden tunte-
muksen lisäämiseksi oli ryhdyttävä laajoihin perustutkimuksiin. Oli sel-
viteltävä väestönkasvun alueellisia eroavaisuuksia, teollisuuden sijaintia,
viljelystilojen ja metsävarojen sijaintia ja tuottavuutta, työvoimakysy-
myksiä, teknillisen ja muun ammattikoulutuksen tarvetta, laadittava
väestön kasvuennusteita jne. Näissä perustutkimuksissa kului valta-
kunnansuunnittelun ensimmäinen vuosikymmen. Toiminnan ohjenuo-
rana oli jo työn alussa vakiintunut määritelmä, jonka mukaan

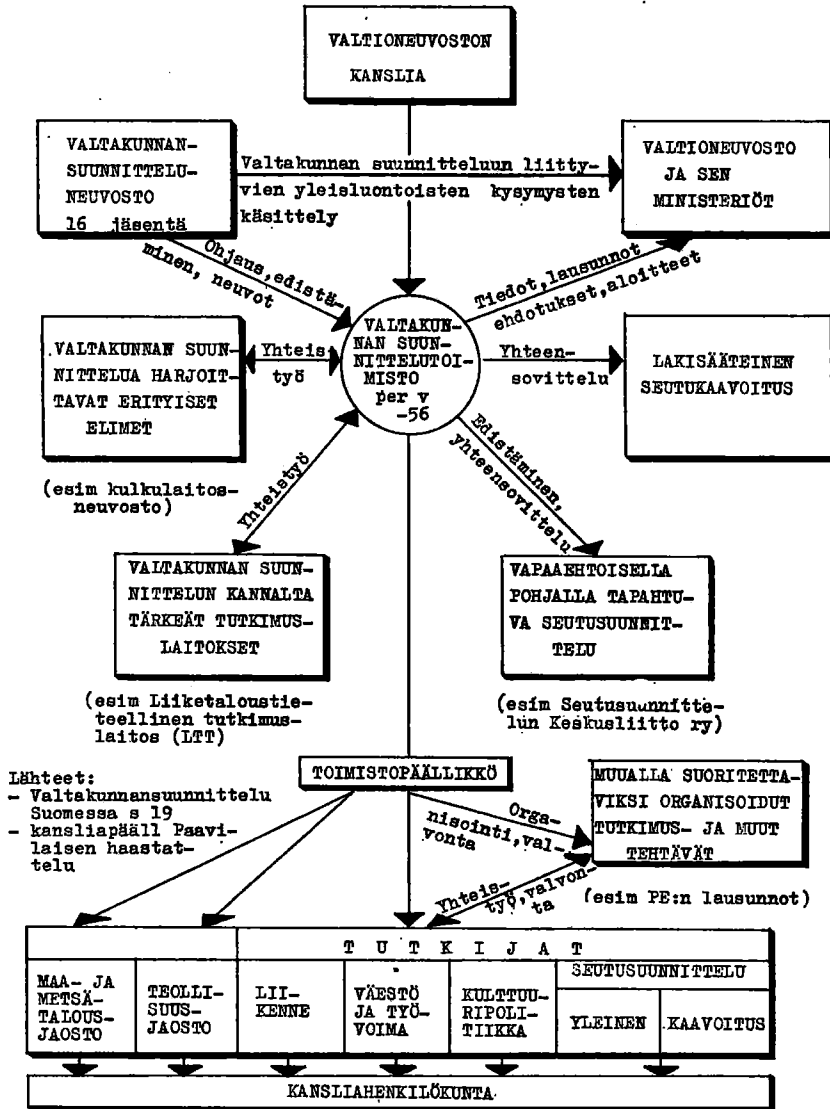
valtakunnansuunnittelun katsotaan meillä ole-
van kaikkea sitä tutkimus-, suunnittelu- ja järjes-
telytoimintaa, joka tähtää valtakunnan alueen jär-
jestämiseen tuotantoa ja muita tarkoituksia var-
ten parhaalla mahdollisella tavalla ²⁾).

Alusta pitäen on ollut ilmeistä, että Suomi on valtakunnansuunnit-
telun kannalta erittäin vaikea maa. Jo lähtökohtana oli toteamus, että
ilmastotekijät suosivat asutusta maan etelä- ja lounaisosissa. Maaperän
tuottavuustutkimukset ovat osoittaneet samat alueet maataloudelle
edullisimmiksi. Ja mitä pitemmälle on edistytty teollistumisessa, sitä
voimakkaammin sen painopiste on sijoittunut Etelä-Suomeen. Luontai-
set tulevaisuuden näkymät ovat samansuuntaiset: lyhimmät ja talou-
dellisimmat yhteydet integroituvaan Eurooppaan lähtevät Etelä- ja Lou-
nais-Suomen satamista.

Valtakunnansuunnittelutoimiston organisaatio ja sen työn liittyminen
muihin suunnitteluelimiin on esitetty kuvassa 1. Siinä näkyvät
kaksi jaostoa on perustettu äskettäin. Niiden tilalla toimi aiemmin asian-

²⁾ edell. s. 20

Valtakunnansuunnittelutoimiston organisaatio ja sen työn liittyminen muihin suunnitteluelimiin

KUVA 1

omaisen alan tutkija. Organisaation ei enää perustutkimuskauden päätyttyä ole katsottu vastaavan suunnittelutyön asettamia vaatimuksia. Siitä syystä sen uusimisesta tehtiin esitys jo yli kaksi vuotta takaperin. Esitys ei kuitenkaan saanut hyväksymistä, vaan uudistusta tutkimaan asetettiin komitea, jonka työn tuloksena ilmestyi viime vuoden kesäkuussa "Yhteiskuntasuunnittelun organisaatiokomitean mietintö".

Komitea esitti omana organisaatioehdotuksenaan valtakunnansuunnittelutoimiston ja talousneuvoston lakkauttamista ja niiden tilalle perustettavaksi yhteiskuntasuunnitteluosastoa, joka sijoitettaisiin valtioneuvoston kanslian alaorganisaatioksi. Uuden osaston tärkeimmiksi tehtäviksi tulisivat kokonaistaloudellinen suunnittelu ja muuta yhteiskuntapoliittista suunnittelua koskevat asiaintilat valtioneuvostossa ³⁾.

Mietintö on saanut ristiriitaisen vastaanoton asiantuntijoiden keskuudessa. Jo itse mietintöön jätti kaksi komitean jäsentä eriävän mielipiteen. Sen jälkeen julkisuudessa käydyssä keskustelussa ovat pääosa puolina olleet poliittisesta päätöksenteosta vastaavat ja poliittisesti sitoutumattomat suunnitteluvirkamiehet. Toisaalta katsotaan luonteeltaan pitkäjänteiseksi tarkoitettun suunnittelutoiminnan kärsivän liian kiinteästä sidonnaisuudesta päätöksentekijäin ja suunnitteluelinten välillä, toisaalta uskotaan liiallisen itsenäisyyden johtavan tehottomuuteen. Tällä hetkellä on vielä ennen aikaista sanoa mitään komitean ehdotuksen kohtalosta. Jos pyritään puolueettomasti lausumaan käsitys siitä, mitä pitäisi tehdä, olisi kai lähdettävä siitä, mitä valtakunnansuunnittelu on Suomen olosuhteissa. Aivan ilmeisesti se on niiden houkutteiden etsimistä, löytämistä ja tarjoamista, jotka saavat sinänsä terveeseen maassamuuttoilmiön ohjaantumaan tasapuolisemmin koko maan alueelle siten, että luontaiset voimavarat tulevat kaikkialla yhtäläiseen käyttöön. Tähän päämäärään pääsemiselle ei ole eduksi, jos taloudellinen kasvu pääsee liian määrävään asemaan, koska on ilmeistä, että nopeimpaan talouskasvuun johtaa mahdollisimman estoton integroituminen, jonka ensimmäisiä seurauksia olisi entistä hillittömämpi ahtautuminen rannikkojen tuntumaan. Mikäli siis edelleen halutaan puhua valtakunnansuunnittelusta, olisi sitä kehitettävä nykyiseltä pohjalta.

³⁾ Yhteiskuntasuunnittelun ... s. 36—37

Valtakunnansuunnitteluelimiin ei kuulu sotilasedustajia. Jos suunnitelmiin halutaan sotilastahon lausunto, se pyydetään pääesikunnalta. Mikään asetus ei kuitenkaan pakota sellaisen pyytämiseen.

Yhteiskuntasuunnittelun organisaatiokomitea on myös ollut täysin puhdas sotilaallisesta ajattelusta. Suunnittelun tavoitteista keskeisimpänä on elintaso ja perustana pidetään YK:n ideologiaa, jonka yhdeksästä osatekijästä elintason nähdään olevan riippuvainen. Näihin osatekijöihin katsotaan turvallisuuden kuuluvan vain sosiaaliturvan muodossa. Tämä onkin täysin loogista, sillä YK:n ihanteellisen yhteiskunnan mallinahan on valtio, jonka ulkopoliittisten riitaisuuksien ratkaisukeinoista voiman käytön mahdollisuus puuttuu. Konfliktit selvitetään yksinomaan neuvottelu- ja sovitteluteitse ⁴⁾.

Sotilasedustuksen tarpeettomuutta valtakunnansuunnitteluelimissä perustellaan usein sillä, että suunnittelu on yleisesti ottaen maan turvallisuusnäkökohtien mukaista toimintaa. Sen päämääränä on voimavarojen täysitehoinen mobilisaatio sisäisen ja ulkonaisen kestokyvyn vahvistamiseksi ⁵⁾ Voidaan kyllä todeta monia maanpuolustuksellisesti ajatellen myönteisiä ratkaisuja. Mutta jos on kysymys taloudellisten tai poliittisten syiden aiheuttamista ratkaisuista, ne tapahtuvat liian usein maanpuolustusajattelun vastaisesti. Jos viimein repäistään maanpuolustuksesta irralleen puhtaasti sotilaalliset näkökohdat, niiden havaitaan yhä useammin joutuvan ristiriitaan taloudellisten ja poliittisten näkökohtien kanssa.

Nykyinen tila ei siis tyydytä sotilastahoa. Jotta yllämainittu voimavarojen mobilisointi — joka sinänsä varsin oivallisesti osoittaa valtakunnansuunnittelun turvallisuuspoliittisen päämäärän — tapahtuisi myös sotilastahoa tyydyttävien toimenpitein, on suunnitelmiin päästävä tehokkaasti vaikuttamaan oikealla hetkellä.

Valtakunnansuunnittelu on toimintaa, joka ulottuu pitkälle tulevaisuuteen. Siksi ei suunnitelmia laadittaessa saisi tulla kysymykseen niiden tekeminen sellaisiksi, että jo tällöin tiedetään kriisiaikojen aiheuttavan tiettyjä muutoksia toteutusten rakenteessa. Muutokset, jotka

⁴⁾ edell. s. 8

⁵⁾ Paavilainen: Maanpuolustus... s. 9

kaavillaan tapahtuviksi kriisiaikana, eivät ole valtakunnansuunnittelua, vaan kuuluvat erikseen perustetuille elimille, joista tärkeimpänä voidaan mainita puolustustaloudellinen suunnittelukunta. Valtakunnansuunnittelulla on luotava maalle rakenne, jonka kriisinkestävyys on niin hyvä, että poikkeukselliset olot aiheuttavat mahdollisimman vähän muutoksia.

Emme elä diktatuurivaltiossa. Emme kuulu myöskään sosialistiseen talousjärjestelmään. Yksityinen omistusoikeus on suojattu monin laein ja asetuksin. Sotilaallisten näkökohtien on suuressa määrin otettava huomioon muiden piirien vaatimukset ja sopeutettava omansa demokration sääntöjen puitteissa mahdollisimman samansuuntaisiksi toisten intressien kanssa. Jos pidetään lähtökohtana alussa esitettyä valtakunnansuunnittelun määritelmää, voidaan käsite "sotilaalliset näkökohdat" luonnehtia seuraavasti:

Valtakunnansuunnittelun sotilaallisiin näkökohtiin kuuluu kaikki se tutkimus-, suunnittelu- ja järjestelytyö, joka tähtää valtakunnan alueen sekä sen henkisten ja aineellisten voimavarojen käytön järjestämiseen siten, että tuotannon ja muiden tarkoitusten edut huomioon ottaen rauhan aikana suoritetut toimenpiteet loisivat aseelliselle maanpuolustukselle ja sen suoranaiselle toteuttajalle, puolustusvoimille, parhaimmat mahdolliset edellytykset tehtävänsä suorittamiseen.

Sotilaallinen suunnittelu eri aloilla

Nopean liikekannallepanon edellytyksenä on väestön riittävyys uhanalaisilla alueilla. Tällä hetkellä väestölliset puutteet noudattelevat varsin tarkoin aikehittyneiden talousalueidemme rajoja. Puute kohdistuu nimenomaan päällystöainekseen. Vastaavasti kehittyneimmillä — eli yleensä teollistuneimmilla — seuduilla on ylijäämää. Epäkohtien poistamiseksi liittyy sotilaallisia tutkimustehtäviä varsinkin väestö- ja työvoima-, kulttuuripoliittiseen, hallinnolliseen ja seutus suunnitteluun.

Tilanteen nopeat vaihtelut, hyökkääjän mahdollisuudet äkillisiin

painopisteen muutoksiin, tarve joukkojen vaihtoihin eri alueiden välillä ja ennen kaikkea huolto vaativat hyvien liikenneyhteyksien luomista. Väljentäen käsitteen sisältämään myös tietoliikenteen todetaan koalaan kuuluvan lisäksi runkoyhteyksien suunnittelun johtamistarpeita ajatellen. Liikennesuunnittelu lieneekin sotilaallisesti tärkein, koska sen vaikutukset heijastuvat käytännössä kaikille muille suunnittelusektoreille. Liikenneverkoston kehittämisen sotilaallisesti tärkeimpänä näkökohtana on tutkittava rajojen läheisyyteen kehitettävän verkoston osan tarvetta maan keskiosiin tarvittavaan verkostoon verraten.

Kriisin puhjettua puolustuskyvyn säilyminen on taattava tarpeellisen täydennyksen saamisella. Puolustuslaitoksen materiaaliset tarpeet tyydyttää sotatalouden järkiperäinen kehittäminen. Tähän kuuluvat suunnittelutehtävät liittyvät erityisesti teollisuussuunnittelun piiriin, jossa tärkeimpänä kysymyksenä on sotateollisuuslaitosten sijoittuminen valtakunnan alueelle.

A. LIIKENNESUUNNITTELU

Liikennesuunnittelun sotilaalliseksi päämääräksi voidaan määritellä sellaisten olosuhteiden luominen, jotka takaavat mahdollisimman hyvän nopeuden, valintamahdollisuuden ja suojan liikekannallepano-, keskitys-, täydennys- ja evakuointikuljetuksille omalla operaatioalueella, mutta estävät hyökkääjän suurimittaiset ja yllättävät operaatiot aluetta vastaan. Tämä merkitsee käytännössä pyrkimystä jättää uhanalaiset raja-alueet tiestöltään mahdollisimman vähän hyökkääjää houkutteleviksi ja liikenneverkoston rakentamisen keskittämistä voimakkaasti niille alueille, jotka on pidettävä kaikissa olosuhteissa.

1. Tieliikenne

Tieliikenteestä on sotien jälkeen tullut vähitellen sotilaallisen toiminnan tärkein liikennemuoto. Talvisotaan saakka 90 % sotilaallisista kuljetuksista suoritettiin rautateitse ja jatkosodassakin vielä 75—80 %.

Nykyiset suunnitelmat edellyttävät enää 35 %:n rautatiekuljetuksia tiekuljetusten täydyessä suurimman osan jäljelle jäävästä tarpeesta. 6)

Ennen talvisotaa sotilasviranomaisten kanta ratkaisi jokseenkin tarkasti tiesuunnitelmien kohtalon Karjalan kannaksella. 7) Itärajan tuntumaan suunnitellut paikallis- ja yksityistiehankkeet taas ratkaistiin yleensä paikallisten rajavartiostojen edustajien lausuntojen mukaisesti. Sotilastahon mahdollisuudet ovat kuitenkin huonontuneet. Tällä hetkellä rakentamissuunnitelmat määräytyvät yleisten teiden osalta tielain mukaan. Se määrää suunnitelmien perustaksi liikennetutkimukset ja ennusteet. Teiden laatu määräytyy niiden liikennetiheydestä. Laki ei sisällä sotilaallisia määräyksiä. 8) Suunnitelmien aikaulottuvuudeksi määrätään 20 vuotta. Tie- ja vesirakennushallituksen nykyiset suunnitelmat ulottuvat kuitenkin vain 10 vuoden päähän.

Yleisen tiestön ohella on sotilaalliselle toiminnalle huomattava merkitys sillä tiestöllä, joka kehittyy eri ministeriöissä laadittavien, elinkeinoaloja palvelevien suunnitelmien tuloksena sekä keskusmetsäseurojen, metsäteollisuusyhtiöiden ja yksityisten rakentamana. Näistä asutushallituksen rakennuttama tiestö on syntynyt etupäässä syrjäisemmille seuduille valtion haja-asutuspolitiikan mukaisesti. Metsähallituksen tiet keskittyvät lähinnä Pohjois- ja Itä-Suomeen, jossa valtiolla on huomattavimmat metsäalueensa. Keskusmetsäseurat ovat tukeneet ja johtaneet yksityismetsiin tapahtunutta rakentamista. Niiden suunnitelmat ovat laajenemassa.

Tieliikennelain tärkeimpien näkökohtien voidaan sanoa yleensä edistävän liikenneverkoston kehittymistä sotilaallisten päämäärienkin mukaisesti. Lain lisäksi suunnitelmiin pääsevät kuitenkin vaikuttamaan myös poliittiset ja taloudelliset näkökohdat. Niinpä rannikon tiesuunnitelmat määräytyvät ennen kaikkea ulkomaankaupan ja satamien mukaan. Laajentunut idän kauppavaihto ja Neuvostoliiton uudet turistimahdollisuudet houkuttelevat puolestaan rajaseudun kuntia yrittämään veräjien avaamista rajan yli Itä-Karjalaan. Suurimmat muutokset

---

6) Savolahti

7) Tiainen

8) Nedeco IV:9

ennusteiden mukaiseen kehitykseen tapahtunevat kuitenkin useiden kuntien yhteenliittymien muodostamina, valtakunnan halki rakennettavaksi suunniteltuina tiehankkeina. Tärkeimmät näistä teistä, joista viimeisimpänä mainittakoon ns "Sininen tie", tulisivat välittämään liikennettä länsirannikon satamien ja Neuvostoliiton välillä. Suunnitelmat eivät siten edistä sotilaallista valmiutta, joka edellyttäisi ennen kaikkea maan pituussuuntaisen tiestön kehittämistä.

Pohjois-Suomessa näyttää sotilaallisten näkökohtien puoltaminen myös olevan yhä vaikeampaa. Kalottialueen konferensseissa on esitetty suoranaisia hyökkäyksiä varsinkin Ruotsin suojelualuemääräyksiä kohtaan. Suomen Lapissa on tiestö kehittynyt viime vuosina erityisesti sen länsiosissa, jossa on rakennettu varsinkin metsäautoteitä. Täten puolustusmahdollisuudet rajan tuntumassa ovat entisestään vähentyneet.

2. Rautatieliikenne

Huolimatta vähentyneestä merkityksestä sodan aikana rautatieliikenteellä on huomattava sotilaallinen arvo sodanuhka-ajan liikenne-
muotona. Keskityskuljetukset on ennen sotatoimien alkamista mahdollisimman suuressa määrin edullisinta ja nopeinta suorittaa rautateitse erityisesti suurta kuljetuskapasiteettia vaativan kaluston osalta. Rautateiden kehityssuunnitelmat ovatkin teknilliseltä osaltaan sotilaallisten näkökohtien mukaisia, sillä ne kohdistuvat erityisesti vetovoiman kehittämiseen sekä raskaamman kiskotuksen ja sepelöinnin jatkamiseen.⁹⁾ Sähköistämällä osa vilkkaimmin liikennöidyistä radoista voidaan turvata edes välttävä rautatiekuljetuspalvelu teollisuus-Suomen alueella olosuhteissa, joissa tuontipolttoaineiden saanti on tyrehtynyt. Sotilastahon olisi kuitenkin syytä kiinnittää huomionsa myös sähköistämisen aiheuttamiin vaaroihin. Julkisessa sanassa ei ole toistaiseksi millään tavalla puututtu sähköistettyjen ratojen suureen haavoittuvuuteen ja siihen katastrofimahdollisuuteen, joka on olemassa sotatilán aikana, jos dieselkalusto korvataan sähkövetureilla. Sähköistys tuo joka tapauksessa kol-

⁹⁾ Valtionrautatiet 1965 s. 17

mannen vaihtoehdon. Päätös höyryvetureiden varastoinnistahan on jo tehty, eivätkä sähköistysuunnitelmat ainakaan tällä hetkellä heikennä dieselkapasiteettia.

Uudet ratasuunnitelmat ja rakenteilla olevat radat ovat yleensä sotilaallisesti edullisia, sillä ne keskittyvät suurimmaksi osaksi keskusrata-verkoston tehostamiseen.¹⁰⁾ Rakenteilla ovat parhaillaan 153 km:n pituinen rata Tampere—Parkano—Seinäjoki, josta väli Seinäjoki—Parkano on jo kiskotettu sekä rata Jämsänkoski—Jyväskylä. Juankosken—Luikonlahden rataosa on jo valmis ja työt on aloitettu radan jatkamiseksi edelleen Sysmäjärvelle, jolloin syntyy poikittaisyhteys Joensuuun. Lähimmissä suunnitelmissa on radan rakentaminen Uudestakaupungista Kiukaisiin tai Rauma—Poriin. Epäedullisena on pidettävä sitä, ettei Taivalkoskea todennäköisesti lähitulevaisuudessa tulla yhdistämään Kemijärven rataan.¹¹⁾

3. Vesiliikenne

Satamien sijoittamisessa voidaan sotilaallisia näkökohtia ottaa huomioon yleensä vain siinä tapauksessa, että ne yhtyvät täysin taloudellisiin.¹²⁾ Satamien kehittäminen on ollut, Hankoa lukuunottamatta, merikaupunkien huolena.¹³⁾ Rakenteiden kalleudesta johtuen ne sijoituvat yleensä luonnon edullisimmiksi osoittamille paikoille. Edullinen satama vetää kehittyessään alueelleen muita hyökkääjää kiinnostavia kohteita kuten suuria varastoalueita ja telakoita. Täten muutamat ovat paisuneet alueiltaan varsin mittaviksi ja vaativat kriisitilanteissa laajoja suojaamistoimenpiteitä. Epäedullisimpina mainittakoon Turun—Naantalin alue ja Helsinki. Jälkimmäinen onkin jo lähtenyt etsimään uusia mahdollisuuksia Porvoon ja Bätvikin alueilta saakka. Viimeaikaisessa kehityksessä ovat sotilaallisesti edullisimpia suunnitelmat Paraisen ja Kaskisten satamien kehittämiseksi sekä Skinnarvikin laivastotukikohdan rakentaminen.

¹⁰⁾ edell s. 5

¹¹⁾ Wallenius

¹²⁾ Mattila

¹³⁾ Pakkala

Väyläsuunnittelussa sotilaalliset näkökohdat pääsevät vaikuttamaan enemmän, koska toiminta tapahtuu valtiojohtoisesti.¹⁴⁾ Paljon onkin jo tehty sotilaallisten puutteiden poistamiseksi. Sotilaallisen lisäväylästä mittaamiseksi on erillinen merenmittausrekikunta aloittanut työskentelyn vuoden 1967 kesällä.

Sisävesistöjemme suunnitelmat kytkeytyvät tällä hetkellä Saimaan kanavan valmistumiseen. Sotilaalliset toiveet kohdistuvat lähinnä siihen, että kanava ja siihen liittyvä 4,2 m:n syväväylä johtavat uuden aluskannan muodostumiseen ja öljyvarastoalueiden syntyyn samoin kuin teollisuuden lisääntymiseen sisämaassa ja täten välillisesti edistävät sotilaallisten tavoitteiden saavuttamista muilla aloilla. Tähän tavoitteeseen pääsemisessä ovat taas verrattomasti Saimaan kanavaa itseään tärkeämmät ne tutkimukset ja suunnitelmat, joita on tehty ja tehdään Saimaan vesistön yhdistämiseksi Päijänteeseen ja edelleen Pohjanlahteen. Kun nyt kerran kanava on jo valmis, on kannatettava viimeiseksi mainittua pyrkimystä, jotta Saimaasta ei tulisi konfliktin sattuessa suljettua tilaa, johon tai josta ei ole pääsyä.

4. Ilmaliikenne

Suomen lentoliikenneverkosto on verrattain kehittynyt. Se ei ole kuitenkaan syntynyt liikenteen kasvun vaatimuksesta. Voidaan paremmin todeta kehittyneen kenttäverkoston antaneen houkutteita ilma liikenteen laajentamiseen. Verkosto on sotilaallisten tarpeiden luoma.¹⁵⁾

Sotien jälkeen maahan on rakennettu kolme kenttää. Ne eivät ole syntyneet sotilaallisten etujen mukaisesti. Maantiekentät ovat sen sijaan hyvin sijoitetut. Valtiovalta suhtautuu penseästi uusien kenttien rakentamiseen, mutta se ei ole estänyt tekemästä aloitteita. Kunnat ovat esittäneet uusia kenttiä muunmuassa Lahteen, Virttaankankaalle, Varkauteen, Savonlinnaan, Mikkeliin, Kuusamoon, Aavahelukkaan ja Tampereelle. Ilmavoimien koulutukselle olisi edullista kentän saaminen viimeksi mainittuun paikkaan. Epäedullisia suunnitelmia taas ovat rajan läheisyyden vuoksi Savonlinna, Kuusamo ja Aavahelukka.

¹⁴⁾ Mattila

¹⁵⁾ Nedeco III:13

Kenttien teknillisistä rakenteista ovat tärkeimpiä suojarakenteiden ohelle kiitotiet. Tärkeimmät lentokentät onkin tehty rakenteiltaan Caravellelle sopiviksi, mikä samalla merkitsee Mig-kalustolle soveltuvia olosuhteita.

Kehittämissuunnitelmia on tehty myös kenttien vähentämiseksi. On muun muassa esitetty siirtymistä alueellisiin kenttiin siten, että esimerkiksi Turku, Pori ja Tampere saisivat yhteisen kentän.¹⁰⁾ Sotilaallisesti tämä olisi edullista, koska kenttä ei silloin sijaitisi minkään asutuskeskuksen yhteydessä. Taloudelliset syyt estänevät kuitenkin lähitulevaisuudessa tämän suuntaisen kehityksen.

5. Tietoliikenne

Onkohan niin, että vasta sen jälkeen kun ryhdyttiin käyttämään termiä "tietoliikenne", on myös käytännössä alettu huomata, kuinka läheisesti sen piiriin kuuluvat asiat liittyvät muuhun liikennesuunnitteluun? Sotilaallista johtamistoimintaa voitaneen kiittää siitä, että liikemaailma osaa nykyisin tajuta kulkuyhteyksien ohella nopean tiedonvälityksen tarpeen. Siellä, mihin ei itse ehditä, on edes äänen oltava paikalla. Käytännössä on kuitenkin vielä alueita, joissa tietoliikenneyhteyksien suunnat olennaisesti poikkeavat väestön luonnollisista liikkumissuunnista. Esimerkkinä mainittakoon Vaasan ruotsinkielinen rannikko, jossa yksityisomistuksessa olevien puhelinyhtiöiden yhteydet kulkevat hyvin kapealla sektorilla pitkin rannikkoa, mutta tiet ja liikkumissuunnat ovat jokien suuntaisesti rannikolta sisämaahan päin.

Tietoliikennesuunnittelun sotilaalliseksi päämääräksi voidaan määritellä sellaisen valtakunnallisen runkoverkon kehittäminen, joka takaa riittävän monipuolisen, toimintavarman ja joustavan pohjan operaatioiden johtamiselle alueiltaan ja suunnaltaan vaihtelevissa sotatoimissa sekä tarpeelliset yhteydet muiden luonteeltaan sotilaallisten toimintojen tiedonvälitystarpeisiin.

Sotilaallisten viestiyhteystarpeiden tunnusomaisimpia kehityspiirteitä ovat sotien jälkeen olleet toisaalta radioliikennetarpeen voimakas lisääntyminen, joka on johtunut kasvaneen tulen määrän aiheuttamasta lan-

¹⁰⁾ edell. III:15—16

gallisten yhteyksien epävarmuudesta, toisaalta pyrkimykset häirintä-vapaiden yhteysmuotojen kehittämiseen, joka puolestaan on johtunut elektronisen sodankäynnin kasvaneista toimintamahdollisuuksista. Ratkaisuna on päädytty tarpeeksi voimakkaisiin lähetystehoihin, suunnattuun lähetystekniikkaan ja maakaapeleiden käyttöön. Valtakunnallisessa tietoliikenteen suunnittelussa johto on radio- ja kuvansiirtoverkoston kehittämisessä Oy Yleisradio Ab:lla, suunnattuun lähetystekniikkaan perustuvien ja kaukoakaapeliyhteyksien suunnittelussa posti- ja lennätinlaitoksella ja puolustuslaitoksella.

Yleisradion ularadioverkon kuuluvuusalue peittää käytännössä jo koko maan. Sen televisioverkon näkyvyysalue kehittyi kohti pohjoista ja lieene loppuun rakennettu lähivuosina. Täten yleisradion tietoliikenneyhteyksillä on huomattava sotilaallinen merkitys. Niiden sotilaallisen käytön pohjaksi on puolustusneuvosto hyväksynyt suosituksen Oy Yleisradio Ab:n maanpuolustukseen liittyviksi tehtäviksi. Suosituksessa todetaan rauhanaikaisista tehtävistä tärkeimmiksi ääniradion jakeluverkon kehittäminen siten, että nykyisestä releointimenetelmästä siirrytään linkkisiirtoon varsinkin runkolinjoissa ja että näiden rakenteissa otetaan huomioon käyttö maanpuolustukselle tarpeellisten suuntaradioverkkojen täydentämiseen ja myös kuvansiirtoon. Tarpeellista huomiota on kiinnitettävä lisäksi rakenteelliseen suojeluun, hajasijoittamiseen, liikuvien tuotanto- ja lähetinyksiköiden hankintaan ja alan varmuusvarastointiin. Poikkeuksellisten olojen tehtävissä korostetaan mm radion merkitystä puolustusvoimien erikoisohjelmien välittäjänä ja valtakunnallisen ilmapuolustusjärjestelmän tukena. ¹⁷⁾

Posti- ja lennätinlaitoksen kaukoautomaattiverkko ja puolustuslaitoksen suuntaradioverkko rakennussuunnitelmineen osoittavat, että verkosto on jo maan eteläosissa kehittynyt huomattavan tiheäksi ja monipuoliseksi. Sen onkin todettava tällä alueella täyttävän sotilaalliset tarpeet. ¹⁸⁾ Epäkohtana on kuitenkin pidettävä sitä, että rauhanaikainen liikennetarve suuntautuu sekä puolustuslaitoksen että muiden tarvisijoiden osalta maan reunoilta keskelle ja on siten takaperoinen todennäköiseen sodan ajan tarpeeseen verrattuna. ¹⁹⁾ Erityisen korostettu on

¹⁷⁾ Suositus Oy Yleisradio...

¹⁸⁾ Kosonen s. 194

¹⁹⁾ edell. s. 207

Helsingin merkitys. Maan noin 5000 kaukoyhteydestä päätyykin yli puolet Helsinkiin ja muun Suomen yhteyksistä suurin osa sijaistaa rannikolla.

Epäkohdat tunnustaen on kuitenkin todettava, että tietoliikenneverkoston kehittyminen on tapahtunut — olosuhteet huomioon ottaen — sotilaalliselle toiminnalle edulliseen suuntaan. Niinpä maan etelä- ja keskiosaan syntynyt koaksiaaliverkko täydentää sopivalla tavalla puolustuslaitoksen suuntaradioverkkoa, toisen ollessa salaamisvarmemman, toisen taas yhteyksien suuntaamiseen joustavan. Rakentamistapa keskuksien ja vahvistinasemien suojaamisineen on myös edistynyt hyvälle tasolle. Maassa olevien keskusten kalliosuojien lukumäärä on jo useita kymmeniä. Linkkiyhteyksien käyttö näyttää lisääntyvän posti- ja lennätinlaitoksen suunnitelmissa kuten kaukoautomaattiverkoston laajentaminen Joensuuhun, Kajaaniin ja Oulun alueelta pohjoiseen osoittaa. Viestipiirijako yhtyy täysin sotilasläänijakoon. Kehityksen jatkona on ennen kaikkea toivottava mahdollisimman hyvin varmennettujen yhteyksien syntymistä Pohjois- ja Etelä-Suomen välille.

Edullisen kehityksen tärkeimpänä tekijänä lienee se, että puolustuslaitoksen viestitarkastaja johtaa viestialan neuvottelukuntaa.²⁰⁾ Kauk puhelinverkoston perusrakenne kehittyy kuitenkin lähinnä valtakunnan hallinnollisten, taloudellisten ja väestön yksityisten tarpeiden sanelemana. Liikennesuunnat muuttuvat painopisteeltään toiseksi vain, jos niiden tarpeiden suunta muuttuu. Tässä vaatimukset jälleen yhtyvät valtakunnansuunnittelun muiden alojen tavoitteisiin. Kehityksen suunta kääntyisi varmasti, jos yhteystarpeita suuresti saneleva valtionhallintomme onnistuttaisiin vähitellen muokkaamaan hajakeskityskelpoiseksi ja ainakin osittain sijoittamaan sotilaallisten näkökohtien kannalta edullisemmille alueille.

B. VÄESTÖSUUNNITTELU

Väestösuunnittelun sotilaalliseksi päämääräksi voidaan määritellä väestön sijoittaminen valtakunnan alueelle siten, että mahdollisimman

²⁰⁾ Asetus n:o 602/7.12.62

suuressa määrin vältetään laajamittaiset väestön siirrot saatettaessa valtakuntaa puolustusvalmiiksi kriisin uhatessa. Käytännössä tämä merkitsee toisaalta tarpeeksi suuren väestökannan saamista puolustuksen kannalta tärkeille alueille, toisaalta erityisesti rajan läheisyydessä olevien alueiden liikkakansoittumisen ehkäisemistä.

1. Nykyinen väestötilanne ja siihen johtaneet tekijät

Suomi kuuluu maailman harvaan asuttuihin maihin. Väentiheys on ainoastaan noin 15 henkeä maaneliökilometriä kohden.²¹⁾ Ahtauden ongelmat eivät siis ole vielä valtakunnansuunnittelua hallitsevia kysymyksiä. Suunnittelun tarve on kuitenkin ilmeinen, sillä maassa esiintyvä muuttoliike, jonka pääsuunnat ovat pitkin rannikkoa ja järviolueelta etelään, on toistaiseksi ollut vaikeasti hillittävissä. Tämän hetken asukastiheys vaihtelee huomattavasti maan eri osissa.

Muuttoliikettä — ja sen luonteenomaisinta piirrettä, maaltapakoa — sekä valtiovallan väestöllisiä suunnitelmia ja toimenpiteitä seurattaessa myötäillään samalla tiiviisti niitä askeleita, joita maamme ottaa muuttuessaan vähitellen maatalousvaltaisesta maasta teollisuusvaltioksi. Tämän hetken tilanteesta voidaan todeta heijastumia väestöpoliittisista ratkaisuista ainakin 1920-luvulta lähtien.

Valtion tähänastisen väestöpolitiikan näkyvimpänä piirteenä on ollut asutustoiminta, jonka päämääränä on itsenäisen viljelijäväestön luominen. Toiminnan huomattavin toteutus ennen sotia tapahtui ns Lex Kallion perusteella. Talvisodan jälkeen säädettiin siirtoväen pika-asutuslaki ja sodan 1941—45 seurauksena maanhankintalaki, joka oikeutti laajoihin pakkolunastuksiin. Nykyisin voimassa oleva, vuonna 1958 säädetty maankäyttölaki siihen liittyvine lakeineen valtion maankäytöstä ja pakkolunastusoikeuksista pyrki nimenomaan lisämaiden hankkimiseen elinkelvottomille tiloille.

Valtion asutustoiminta on johtanut monien uusien alueiden valtaamiseen maataloustuotannolle. Toiminnan tuloksena on muodostunut kaikkiaan lähes 250 000 tilaa. Maata on jaettu yhteensä noin 5,5 milj ha.

²¹⁾ Tuominen s. 5

Toimenpiteet koskivat sotien aikana ja niiden jälkeen kaikkiaan noin 3/4 miljoonan henkilön suuruista väestömäärää. Yksinomaan siirtoväen pika-asutuslailla sijoitettiin 40 000 perhettä. Yhteiskunnallinen kehitys on kuitenkin johtanut siihen, ettei asutustoiminta enää alkuperäisessä muodossaan sovellu nykypäivään. Eräänä todisteena siitä on jo yli 2000 tilan autioituminen, näistä pääosa Pohjois-Karjalan rajaseudulla.

Teollistuvan yhteiskunnan eräänä tunnusomaisimpana piirteenä voitaneen pitää keskinäisen riippuvuuden lisääntymistä. Maatilatalous ei enää menesty, jollei kehitetä alan tuotteiden jalostamista ja markkinointia teollisten yritysten avulla. Täten viljelystiloista on vähitellen muodostunut liikeyrityksiä. Teollisuuden vaatima työvoima tarvitsee puolestaan maatalouden tuotteita yhä suuremmassa määrin, mikä pakottaa suurtuotantoon. Seurauksena on lisääntyvä palveluksien tarve, jota ei enää voida tyydyttää haja-asutuksen lisäämisellä. Palvelukset, lisätyn väestön sosiaalisilla ja kulturellisilla pyyteillä, voidaan tyydyttää vain muodostamalla tarpeeksi voimakkaita väestökeskuksia, joiden suuruus on sopivassa suhteessa vaikutusalueen väestön määrään. Talousalueen keskuksen minimiasukasmäärässä on eräissä laskelmissa päädytty 40 000 asukkaaseen, jolloin keskus kykenisi palvelemaan yli neljännesmiljoonaa henkilöä.²²⁾

Aiemmin mainittu kehitysaluekomitean mietintö näki kyllä väestön sijoittumisongelman ratkaisuna juuri palveluskykyisten keskusten muodostamisen.²³⁾ Tehottomaksi laki muuttui eduskunnassa. Kun sitä nyt ryhdytään uusimaan, on pyrkimyksenä valita yhden suuren alueen sijasta useita pienempiä kehitysalueita. Niille kullekin nimettäisiin kasvukeskus, johon aluepoliittiset toimenpiteet, muun muassa teollisuuden sijoittumisen kannalta välttämättömät perusinvestoinnit, voitaisiin tehostettuina kohdistaa. Samalla on tavoitteena se, että nykyinen etelän teollisuusalueille suuntautuva muuttoliike saataisiin olennaisessa määrin supistumaan ja muuttoon halukas väestö voitaisiin työllistää kehitysalueiden kasvukeskuksissa.²⁴⁾

²²⁾ Nedeco I:47

²³⁾ Komiteamietintö 1965: B 21 s. IV

²⁴⁾ Uusi Suomi 18. 9. 1968

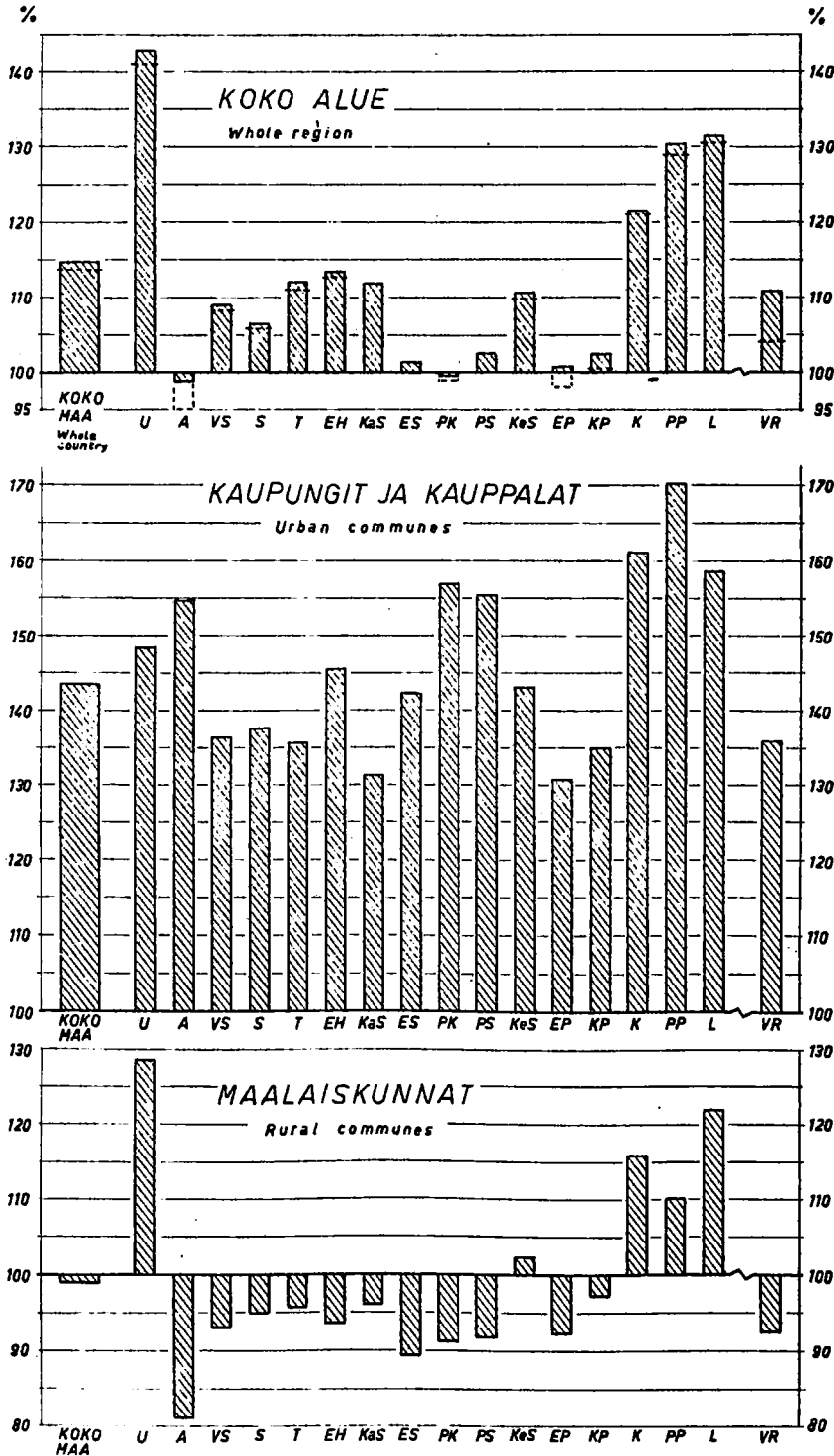

Väkiluvun prosenttinen muutos talousalueittain ja kuntamuodoittain vuodesta 1950 vuoteen 1965.

Population change by economic regions and urban/rural residence from 1950 to 1965, per cent.

Pylväs kuvaa tilastoitua ja katkoviiva arvioitua todellista vuoden 1965 väkilukua prosentteina vuoden 1950 väkiluvusta.

Column denotes the recorded, and the broken line the estimated actual, population in 1965 as percentage of the 1950 population.

KUVA 2

Nykytilanteeseen johtaneena, sotilaallisesti merkittävimpänä tapahtumana on muuttoliikkeen ohella pidettävä siirtoväen evakuoinnin aiheuttamaa maan asutusrakenteen muutosta. Vuoden 1945 maanhankintalain määräys, jonka mukaan olosuhteiden on muodostuttava entisten kaltaisiksi, aiheutti noin 35 %:n sijoittumisen etelä- ja lounaisrannikolle, mitä on pidettävä epäedullisena. Noin 40 % asuu tosin Kymen, Hämeen ja Mikkelin läänien alueilla, mutta tästäkin — sinänsä sotilaallisesti edullisen asutusalueen väestöstä — on suuri osa tuntenut vetoa entisten asuma-alueiden tuntumaan kaakkoisrajan läheisyyteen. Myös Sallan-Kuusamon ja Petsamon Perämeren rannikolle sijoitetut siirtolaiset ovat suurin joukoin muuttaneet takaisin itärajan tuntumaan.²⁵⁾

Viimeisin tutkimus väestömuutoksista ilmestyi vuoden 1969 alkupuolella. Se tarkastelee muutoksia talousalueittain ja kunnittain vuosina 1951—1966. Kuvassa 2 on esitetty koko ajanjaksona tapahtuneiden väestömuutosten tulos — väkiluvun suhteelliset muutokset — koko alueella, talousalueittain ja kuntamuodon mukaan eriteltyinä. Sen mukaan väkirikkaimman talousalueen, Uudenmaan, väkiluku kasvoi kyseessä olevana ajanjaksona yli 40 % eli lähes kolme kertaa nopeammin kuin koko maan väestö. Samana ajanjaksona kaupunkien ja kauppalain yhteenlaskettu väkiluku lisääntyi samalla nopeudella kuin Uudenmaan väestö. Sen sijaan kaikkien maalaiskuntien tilastoitu väkiluku oli vuonna 1965 silloisin kuntarajoin 1 % alempi kuin vuonna 1950.²⁶⁾

2. Lähitulevaisuuden suunnittelutoimenpiteet

Tutkimus Suomen keskus- ja vaikutusaluejärjestelmästä on laadittu muun muassa uusien hallinnollisten aluejärjestelyjen ja erilaisten palvelulaitosten alueittaista sijoittamista koskevien tutkimusten tultua ajankohtaisiksi sekä erityisesti seutusuunnittelun edistämisen ja koordinoinnin takia. On luultavaa, että sillä tulee olemaan huomattava merkitys tehtäessä maan hallintoon ja väestölliseen rakenteeseen liittyviä suunnitelmia.

²⁵⁾ Otavan ... osa 7 s. 1404 ja osa 8 karttaliite 16

²⁶⁾ Majava s. 15—17

Tutkimuksen mukaan maassamme on edellytykset ainoastaan vajaan 250 kunnan olemassaololle, mikäli kaikkiin halutaan riittävän monipuolisen palveluvarustuksen omaava keskus. Asukasmäärissä tämä merkitsee kunnan minimin asettumista 5000:n rajalle.²⁷⁾ Muutamat äskettäin valmistuneet seutututkimukset viittaavat tähän näkemykseen, sillä ehdotuksissa on tapahtunut runsaasti elinkelvottomien kuntien yhdistämistä.

Edellä mainitussa tutkimuksessa luokitellaan maamme keskuksat niiden palveluvarustuksen mukaan pääkaupunki-, valtakunnanosan-, maakunta-, kaupunki-, kauppala- ja kuntakeskuksiin. Jos tutkimusta verrataan yllä tarkastellun väestönmuutostutkimuksen tuloksiin, havaitaan, että nopeakasvuisten kuntien joukkoon kuuluivat tarkasteltuna 15-vuotisjaksona kaikki vähintään maakuntatason keskuksiksi luokitellut 17 paikkakuntaa Kotka-Karhulaa lukuun ottamatta.²⁸⁾ Kun samalla todetaan, että nopeasti kasvavia paikkakuntia on prosentuaalisesti sitä vähemmän, mitä alemmas luokituksessa siirrytään, on kasvukeskusajattelulla vankat perusteet muodostua uuden kehitysaluelainsäädännön pohjaksi.

Eräänä lainsäädännön uusimisen kiirehtijänä on saada se tehdyksi tarpeeksi paljon ennen seuraavia eduskuntavaaleja, jotta vältettäisiin vaalitaktillinen temppuili lain kustannuksella.

Keskuksien luokittelua tarkasteltaessa on mielihyvin pantava merkille erityisesti Tampereen, Kuopion ja Jyväskylän osoittautuminen korkealuokkaisiksi palvelukeskuksiksi. Toivottavaa olisi myös Kajaa-nin kehittyminen tarpeeksi voimakkaaksi, jotta väestön kato tällä strategisesti ensiarvoisen aralla alueella saataisiin vältetyksi. Samasta syystä on toivottavaa tarpeeksi monen keskuksen voimistuminen Pohjanmaan alueella, jossa valtakunnanosan keskuksen asemaan kohonnut Oulu on tällä hetkellä perin yksinäisessä asemassa.

Sotilaalliselta kannalta voidaan yhteenvetona todeta, että suunnitelmien päämääränä pitäisi olla massamuuton hillitseminen, eli konkreettisemmin sanottuna kaikkien niiden suunnitelmien varaukseton kan-

²⁷⁾ Liiketalous... s. 129

²⁸⁾ Majava s. 33

nattaminen, joiden pyrkimyksenä on heikentää Helsingin alueen ja yleensä rannikon vetovoimaa. Vastapainoksi kehitettävien keskusten sijoittumista koskevissa lausunnoissa voidaan joustaa paljonkin, sillä edellä mainittu yleispäämäärä on sotilaalliselta tärkeydeltään ylemmän luokkaan kuuluva. Voidaan sallia jonkin keskuksen muodostuminen strategisesti heikollekin alueelle, kunhan se vain vaikuttaa väestönpainetta tasoittavasti etelärannikon tuntumassa.

C. TUOTANTOSUUNNITTELU

Tuotantosuunnittelun sotilaalliseksi päämääräksi voidaan määritellä sellaisen omavaraisuuden hankkiminen, että puolustusvoimien materiaalin ylläpito ja täydennys voidaan taata olosuhteista riippumatta. Päämäärä edellyttää sotatärkeiden tuotantolaitosten sijoittamista valtakunnan alueelle siten, että ne voivat toimia tarvittavalla teholla poikkeuksellisissakin oloissa, jolloin on otettava huomioon myös tuonnin katkeamisen aiheuttama tuotantokyvyn nostaminen ja varmuusvarastointi. Tämä puolestaan — samoin kuin muuttuneiden olosuhteiden aiheuttamat uudet tuotelajit — vaatii teollisuuslaitoksilta tiettyä mukautumiskykyä valmistelajien suhteen.

Tuotantosuunnittelulla tarkoitetaan seuraavassa maa- ja metsätalouden, teollisuuden ja voimatalouden piiriin kuuluvia suunnittelutoimenpiteitä. Koska luonnonolot kuitenkin määrittävät kehityskulun kaivos-teollisuuden sekä maa- ja metsätalouden alalla, käsitellään seuraavassa vain teollisuuden ja voimatalouden piiriin liittyviä suunnittelutoimenpiteitä, joihin ihmisellä on huomattavin osuus.

1. Teollisuus

Maamme nykyiseen teollistumisasteeseen ovat olleet suurimpina tekijöinä puuteollisuuden luontaiset voimavarat, sotakorvaussuoritukset ja maatalouden piiristä siirtynyt työvoima. Sotien jälkeen kasvoi eniten metalliteollisuus, jonka osuus nousi vuoden 1938 22 %:n määrästä 31 %:iin vuonna 1947.²⁹⁾ Sen jälkeen kasvu on kuitenkin hidastunut.

²⁹⁾ Nars s. 52

Teollisuuden sijoittuminen ei ole sidottu energialähteisiin.³⁰⁾ Siihen vaikuttavat lähinnä raaka-ainelähteet, työvoiman saanti, markkina-alueet ja liikenneyhteydet. Tästä johtuen teollisuuslaitoksemme ovat varsin voimakkaasti hakeutuneet rannikolle, jossa niiden suurimmat keskittymät löytyvät jokien suista ja satamakaupunkien yhteydestä. Rannikolla olevien laitosten osuus on yli puolet koko maan teollisesta tuotannosta.³¹⁾

Sotilaallisesti merkittävimpiä ovat metalli-, kutomo-, nahka-, kumi-, elintarvike-, kemiallinen ja sähköteknillinen teollisuus. Suurimmat teollisuuskeskittymät ovat Helsingin-Lahden, Turun ja Tampereen alueilla, joista viimeainittu on sotilaallisesti edullinen. Yleispiirteensä havaitaan sitä suurempi rannikkohakuisuus mitä raskaammasta teollisuuden alasta on kysymys. Eri teollisuuslaitoksista on todettava ennen kaikkea kuparitehtaiden ja typpitehtaiden huono strateginen sijainti. Elintarviketeollisuuden sijainti puolestaan on tyydyttävä.

Koska jo Suomen valtiosääntö takaa yritysten perustamismahdollisuuden kaikkialla maassa, ei valtakunnallista teollisuussuunnittelua voida oloissamme harjoittaa tätä vapautta rajoittavin keinoin. Mikäli sijoittumista halutaan ohjata tietyille alueille, voidaan suunnittelun pohjana käyttää pääasiassa vain houkutteita, kuten aikaisemmin on jo todettu. Tähän mennessä nämä houkutteet eivät näytä vielä olleen tarpeeksi voimakkaita. Epäedullisillakin alueilla on kuitenkin sikäli ollut havaittavissa oikeasuuntaista kehitystä, että teollisuuslaitokset ovat eräin kohdin pyrkineet oma-aloitteisesti siirtymään pois asutuskeskuksista täten vähentäen niiden arvoa pommituskohteina. Helsingin kaupungin alueelta ei myöskään enää periaatteessa luovuteta tontteja suurteollisuudelle.³²⁾

Vaikka edellä on jo todettu, että kriisiaikaa varten laaditut suunnitelmat eivät kuulu valtakunnansuunnittelun piiriin, luodaan seuraavassa lyhyt katsaus tähän suunnitteluun, koska sen pohjalta on helpompi ymmärtää se tarve, joka on olemassa teollisuuden sijoittumiselle enemmän sotilaallisten näkökohtien mukaisesti jo normaaliolosuhteissa.

³⁰⁾ Ajo s. 81

³¹⁾ Setälä s. 22

³²⁾ Paavilainen s. 22

Teollisuuden huonon sijainnin vuoksi on kriisiaikaa varten laadittu yritysten tärkeysluokittelu. Yritykset jaetaan kolmeen luokkaan siten, että

- I luokkaan kuuluvat sotatarviketuotannon kannalta korvaamattomat tai kansanhuollon ja talouselämän käynnissä pitämiseksi ratkaisevan tärkeät,
- II luokkaan sotatarvike- tai muuhun valtakunnallisesti tärkeään tuotantoon suunnitellut tai mainitun tuotannon ylläpitämiseen ja sen tulosten hyväksikäyttämiseen tarvittavat, mutta kuitenkin muilla alan yrityksillä korvauskelpoiset ja
- III luokkaan pienehköt, maanpuolustuksen kannalta merkittävään tuotantoon tai sen tukemiseen soveltuvat yritykset, jotka edustavat vain vähäistä osaa alan kokonaiskapasiteetista.³³⁾

Luokittelun perusteella kuuluu esimerkiksi Helsingin sotilaspiirin alueella I luokkaan noin 90 ja II luokkaan noin 80 tehdasta. Vertailuesimerkin tarjoaa maaseutupiireistä esimerkiksi Jyväskylän sotilaspiirin vastaavat luvut 14 ja 26 sekä Suolahden sotilaspiirin 1 ja 7. Lukuihin sisältyvät myös voima- ja tärkeät tutkimuslaitokset.³⁴⁾

Luokitus antaa perustan yritysten suojaamistoimenpiteille sekä niiden siirtojen suorittamiselle. Siirtymiskyky on vielä määritetty erikseen. Lopputuloksena päädytään seuraavaan taulukkoon:

	I	II	III
Mahdoton siirtää	Toimii, kunnes vihollinen keskeyttää	Toimii, kunnes taisteluja käydään lähialueella	Lopettaa, kunsiivilliväestö evakuoidaan alueelta
Vaikea siirtää	Ryhdytään siirtovalmisteluihin. Toimivat paikoillaan kuten yllä tai kunnes siirrot voidaan toteuttaa		Toimivat niin kauan kuin voivat. Ei siirretä
Helppo siirtää	Siirretään heti	Siirretään niin pian kuin ilmenee vakava uhka	

³³⁾ Puolustustaloudellinen ... s. 90 ja 92

³⁴⁾ Heimo

Esimerkkinä tehtaista, joita on mahdoton siirtää, mainittakoon typpi-tehdas.

Talvisodan aikana siirrettiin noin 50 teollisuuslaitosta tai niiden osaa. Väli rauhan aikana tehtiin suunnitelma 75 tärkeän yrityksen siirtämisestä Itä- ja Etelä-Suomesta. Varsinkin ampumatarviketehtaista toimi suuri osa kalliosuojissa.³⁵⁾ Nykyiset suunnitelmat ovat samaa luokkaa kuin talvisodassa. Tehdastilojen varaamista kalliosuojiiin edistää osaltaan tie- ja vesirakennushallituksen kanssa tehty sopimus siitä, että se louhii teiden rakentamiseen tarvitsemansa sepelin siten, että samalla syntyy luolatiloja. Näiden sijainti ei luonnollisestikaan muodostu operatiivisten näkökohtien mukaiseksi. Luolatilojen syntymistä seuraa puolustusministeriön kalliosuojatoimikunta.

On kuitenkin todettava, että kriisiaikaisin siirroin ei päästä tulokseen, joka riittäisi tuotantosuunnittelun sotilaallisen päämäärän saavuttamiseen. Siksi onkin tärkeätä, että valtakunnansuunnittelu löytää mahdollisimman pikaisesti tarpeeksi tehokkaita keinoja, jotka saavat uusien yritysten perustajat jo normaaleissa oloissa suuntaamaan katseensa pois rannikolta.

Sotilaallisten näkökohtien tunnusmerkkinä on oltava pysyvyys eikä poikkeuksellisia oloja varten laadittava hetken järjestelmä. Teollisuuden osalta se merkitsee tarpeeksi suuren omavaraisuuden ja jatkuvuuden turvaamista rauhanaikaisin järjestelyin. Huomio on tällöin kiinnitettävä tehtaiden sijoittamiseen pois uhanalaisilta alueilta, tietyn joustomahdollisuuden hankkimiseen niiden koneistuksessa ja omakohtaisen suojaamisen tarpeeseen. Valtiojohtoisin yrityksiin olisi pyrittävä vaikuttamaan suoraan esityksin ja lausunnoin, yksityisiin korostamalla valtiiovallan tuen tarvetta uusien yritysten saamiseksi haluttuihin kohteisiin ja toivottaville tuotantoaloille.

2. Voimatalous

Vesivoimavaroista, joista teollisuus saa 40—45 % käyttövoimastaan, on puolet Oulujoen vesistössä ja sen pohjoispuolella. Voimansiirto tapahtuu neljää noin 500 km pitkää voimansiirtolinjaa pitkin.³⁶⁾ Teol-

³⁵⁾ Sotataloudellinen... katsaus 5 s. 9—13

³⁶⁾ edell. katsaus 4 s. 7

lisuuden painopisteen ollessa etelärannikollamme muodostavat vesivoimalaitosten strateginen sijainti ja voimansiirron suojaamiskysymykset sähkövoiman saannin sotilaallisen pääongelman. Epäkohtien poistamiseksi on tehty monia suunnitelmia, joista muutamaiset ovat jo johtaneet toimenpiteisiin.

Päämuuntoasemat ovat voimansiirtolinjojen arimpia kohtia. Koska niiden vaurioiden korjaaminen saattaa viedä pitkän ajan, on suunniteltu rakennettavaksi sivuutusjohtoja. Vielä parempi ratkaisu olisi yksityisten yhtiöiden yhdistäminen voimansiirtoverkoston siten, että syntyisi kiertomahdollisuuksia. Tämän estää kuitenkin liian pieni jännitemahdollisuus näiden alueilla. Pienten voimalaitosten yhdistäminen valtakunnan verkkoon on kuitenkin jo paikoitellen rakenteilla, jotta näiden tuotannolla voitaisiin ainakin osittain korvata tilapäisiä häiriöitä. Sivuutusjohtoilla olisi ensisijaisesti varmennettava ainakin Hikiän, Petäjäveden ja Pikkaralan päämuuntoasemat.

Valtakunnansuunnittelun kannalta tärkeämpi ja tehokkaampi ongelman ratkaisu on voimalaitosten rakentaminen sinne, missä energiaa tarvitaan. Puuttuvan vesivoiman korvaavat tällöin höyry- ja ydinvoimalaitokset.

Höyryvoimalaitosten etuina ovat hajasijoittamisen mahdollisuudet ja tuotetun energian suhteellinen halpuus. Polttoaine määrää kuitenkin laitosten sijoituksen rannikon satamien äärelle. Suurimmat höyryvoimalaitoksemme sijaitsevat nykyisin sotilaallisesti epäedullisissa paikoissa. Tulevissa rakennussuunnitelmissa ne olisikin hajautettava Pohjanlahden rannikolle, jolloin Uudenkaupungin, Ahlaisten ja Kaskisten alueet ovat edullisia. Lisäksi olisi kiinnitettävä huomiota teollisuuslaitosten omien voimaloiden lisäämiseen.³⁷⁾

Ydinvoimalaitosten rakentaminen on sotilaalliselta kannalta vieläkin edullisempää kuin höyryvoimalaitosten. Ne eivät ole sijainniltaan riippuvaisia polttoaineista. Lisäetuina ovat sähköntuoton halpuus ja nykyisin jo niin pitkälle kehittynyt tekniikka, että muun muassa radioaktiivisia jätteitä syntyy vähemmän kuin kivihiltä käytävissä höyryvoimalaitoksissa.³⁸⁾

³⁷⁾ Sisto

³⁸⁾ Wiilo

Ensimmäinen ydinvoimalaitoksemme on suunniteltu perustettavaksi Loviisaan. Sijaintipäätöstä tehtäessä lienevät vaikuttavimpina syinä olleet jäähdytysveden saanti, jätteiden poisto ja raskaiden, ulkomailta tuotavien koneyksiköiden halpa asentaminen. Sisämaasta löytyy kuitenkin alueita, joilla jäähdytysvettä on riittävästi saatavissa. Jätteiden poisto ei teknisen kehityksen ansiosta ole enää pulma kuten edellä on todettu. Täten lienee täydet mahdollisuudet seuraavan laitoksen perustamiseen kauemmas rannikolta. Sotilaallisesti edullisena alueena olisi tällöin Näsijärven tai Päijänteen vesistö.

Vesivoimavarojemme kokonaisuudeksi on laskettu noin 18 mrd kWh. Siitä on tällä hetkellä rakennettu vajaat 2/3. Kun jäljellä olevan määrän käyttöönoton lasketaan tulevan yhä kalliimmaksi, odotetaan höyryvoimalaitosten vuonna 1980 kehittävän jo 75 % sähkövoimastamme, jonka tarve tuolloin lienee noin 50 mrd kWh.³⁹⁾ Höyryvoimalaitosten rakentamista jatkettaneen siis lähivuosina. Ennen pitkää tulee kuitenkin eteen kysymys tarvittavan polttoainemäärän valtavasta kasvusta ja sen oston tarvittavasta valuutasta. Viimeistään tällöin tapahtuu siirtyminen ydinvoiman käyttöön.

Voimataloutemme on tämän hetken näkymien valossa joutumassa yhä suurempaan riippuvuuteen ulkomaisista tuontipolttoaineista. Paitsi kivihiltä — jonka tuontihinnat ovat parhaillaan melko edulliset — tuotetaan maahan yhä suuremmassa määrin polttonesteitä, jotka ovat viime aikoina vallanneet alaa erityisesti lämpötaloudessa ja joiden arvioidaan tulevan myös höyryvoimalaitosten käyttövoimaksi.⁴⁰⁾ Polttonesteiden puhdistamojen sijaintiin eivät sotilaalliset näkökohdat ole päässeet vaikuttamaan, sillä taloudelliset seikat ovat sanelleet niiden sijoittamisen Naantaliin ja Sköldvikiin. Voimatalouden polttonestekysymys liittyykin sotilaallisilta osin lähinnä varastointiin, minkä vuoksi sitä käsitellään enemmän seuraavassa kohdassa.

Kun lähitulevaisuudessa viimein ajaudutaan siihen hetkeen, jolloin päättävien elinten on pakko todeta, että päätös ydinvoimalan hankkimisesta on tehtävä, ei laitoksen sijaintipaikkaa enää todennäköisesti

³⁹⁾ edell.

⁴⁰⁾ edell.

muuteta Loviisasta minnekään. Sotilastaho ei ole aikanaan esittänyt julkisuudessa minkäänlaista arvostelua, kun keskustelu sijaintipaikasta alkoi. On jo myöhäistä ryhtyä kääntämään katseita toisaalle tästä strategisesti heikosta paikasta. Vaiteliaisuus ei kuitenkaan ole asiassa enää hyväksi, mikäli aiotaan saada seuraava ydinvoimalaitos sotilaallisesti ajatellen edullisempaan paikkaan. Toivottavasti tämä ymmärretään silloin, kun ollaan niin pitkällä, että uutta hankintaa ryhdytään pohtimaan.

3. Varmuusvarastointi

Talvi 1965—1966 osoitti, mihin vaikeuksiin tuontipolttoaineista riippuvainen nyky-yhteiskunta ajautuu luonnonolojen kääntyessä vastaisiksi. Öljynjalostamojen toiminnan keskeytymisestä seuraavat puutteet näyttäytyivät puolestaan Neste Oy:n lakossa vuoden 1967 kesällä. Kivihiilen samoin kuin viljatuotteiden varastoinnin on taas todettu lisäävän joustamismahdollisuuksia ulkomaankaupassa ja vapauttavan ne liian suuresta riippuvuudesta suhdannevaihteluihin. Edellä mainitut seikat osoittavat varmuusvarastoinnin tärkeyden myös rauhan aikana.

Tilanne voidaan todeta viljavarastojen osalta tyydyttäväksi. Polttonesteiden varastointitilanne on sen sijaan pulma, joka luultavasti tulee toistaiseksi ulottamaan vaikutuksensa aina puolustusvoimien organisatiouudistuksiin saakka. Meren äärelle nousseet säiliökasautumat ja teknisen kehityksen avaamat mahdollisuudet ovat alkaneet suuremmissa määrin ohjata rakentamisen suuntautumista kalliovarastointiin. Kalliovaraston lasketaankin nykyisin tulevan taloudellisesti yhtä edulliseksi kuin maanpäällisen varaston, mikäli tilat louhitaan vähintään 100 000 m³:n suuruiseksi.

Varastojen sijoittaminen sisämaahan näyttää taloudellisista syistä jäävän noin 10 %:iin. Rannikon varastoista on rakenteilla olevien valmistuttua Naantalın itäpuolella 2/3, mikä johtuu kuluttajien sijainnista. On toivottavaa, että kehitys ohjautuu tulevaisuudessa enemmän Pohjanlahden rannikolle. ⁴¹⁾

⁴¹⁾ Lampikoski

Varmuusvarastoinnista on säädetty erinäisiä lakeja raaka-aineiden ja tuotteiden sekä polttoaineiden saannin turvaamiseksi. Ne ovat jakautuneet käsittämään valtion, maahantuojien, valmistajien ja jalostajien velvollisuudet määrätyn suuruisiin varastoihin. Lisäksi on säädetty laki, joka mahdollistaa lainojen saannin valtion varoista elinkeinonharjoittajien perustaessa tiettyjä vilja- ym. varastoja. Kyseiset julkiset varmuusvarastot ovat kuitenkin sekä määrältään että valikoimaltaan riittämättömiä kriisiajan tarpeisiin. Siksi onkin yritetty saada teollisuus- ja liikelaitoksia sekä yksityistalouksia perustamaan omia varmuusvarastojaan. Tällä toiminnalla uskotaan olevan suuren merkityksen sekä yritysten toimintamahdollisuuksien että maan toimeentulon kannalta.⁴²⁾ Varastointihalukkuuden lisäämiseksi on tarkoitus turvata näiden yritysten omistusoikeus luovutusvelvollisuutta vastaan.⁴³⁾

Kun räjähdysmäisesti lisääntyvä liikenne, teollisuus ja yksityistaloudet ovat jo aiheuttaneet tilanteen, jossa polttonesteiden tuonti ja varastointi aiheuttavat valtiontaloudelle erittäin suuria rasitteita, on eräänä uutena energiatalouden muotona ryhdytty laskelmoimaan neuvostoliittolaisen maakaasun käyttömahdollisuuksia. Kun tietoja asiasta on viime aikoina laskettu julkisuuteen, havaitaan, että ainakaan toistaiseksi sotilaat eivät ole tuoneet julki omia näkökantojaan. Tämä tuntuu varmaankin ihmeelliseltä, ei yksinomaan puolustuslaitoksen vaan siviilimailmankin piirissä. Maakaasun käyttöön liittyy siksi paljon maallikonkin selvästi havaitsemia sotilaallisia näkökohtia, että puolustuslaitoksen kanta asiaan olisi ehdottomasti saatava talousasiantuntijoiden lausuntojen rinnalle. Epälläänkö sotilaallisten seikkojen jäävän merkityksettömiksi taloudellisten rinnalla? Maakaasukysymyksessä näin ei näytä olevan, sillä taloudelliset piirit tuntuvat tällä hetkellä olevan varsin epävarmoja koko suunnitelman kannattavuudesta. Sotilaallinen näkemys saattaisi siis jopa ratkaista päätöksen. Ehkä onkin niin, että sen jälkeen kun on koettu ydinvoimalakysymyksen poliittinen pyörremyrsky, halutaan päätöksen tekijät maakaasukysymyksessä rauhoittaa mahdollisimman monen intressipiirin ajatuksilta.

⁴²⁾ Puolustustaloudellinen ... s. 94

⁴³⁾ edell. s. 96

D. KULTTUURIPOLIITTINEN SUUNNITTELU

Kulttuuripoliittisen suunnittelun sotilaallisesti tärkeimpänä haarana on pidettävä opetustoimeen ja ammattikasvatukseen liittyvää suunnittelutyötä. Sen ylin johto on lähinnä opetusministeriöllä, jonne hallinto hyvin suuresti keskitettiin vuoden 1968 aikana.

Opetusolojemme sotilaalliset näkökohdat liittyvät erityisesti päällystö- mutta myös alipäällystöaineksen liialliseen keskittymiseen Etelä-Suomen ja varsinkin Helsingin alueelle. Tämän seurauksena joudutaan asevelvollisia määräämään varusmiespalvelukseen etelästä Lappiin saakka ja liikekannallepanossa tapahtuu viivästyksiä kaukaa saapuvan henkilöstön vuoksi.

Epätasaisen jakautuman pääsyinä ovat erilaiset mahdollisuudet työhön hakeutumiseen maan eri osissa sekä erilaiset koulunkäyntimahdollisuudet. Tähän liittyvät muut ns kulttuuripalvelukset, joiden tarjonnan runsaus, monipuolisuus ja taso näyttävät olevan tietyssä suhteessa väestön sivistykselliseen rakenteeseen.

Sytä sotilasläänien toisistaan poikkeaviin päällystö- ja alipäällystöaineksen määriin voidaan tutkia vertaamalla lukuja tutkimukseen Suomen kulttuurikeskusten ja -alueiden järjestelmästä. Sen mukaan maassa on kaikkiaan 17 vähintään maakuntatason täyttävää kulttuurikeskusta. Näistä viisi — korkeakoulukaupungit — kohoavat valtakunnanosan keskuksiksi Helsingin ollessa näistä vielä omaa luokkaansa.⁴⁴⁾

Verrattaessa kulttuurikeskusten sijoittumista eri sotilasläänien alueille todetaan Keski-Suomen, Pohjanmaan ja Savo-Karjalan sotilasläänien olevan vailla valtakunnanosan keskusta. Näihin lääneihin sattuu myös — Pohjois-Suomen sotilaslääninä lukuunottamatta — suurin päällystö- ja alipäällystöaineksen puute.

Maamme korkeakoulusuunnittelua kehitettäessä on ajankohtaisimpana aiheena ollut Itä-Suomen yliopiston perustaminen. Tällöin ovat vahvimpina sijoituspaikkakuntina olleet ehdolla Kuopio ja Lappeenranta. Tämän lisäksi on suunniteltu korkeakoulutoiminnan aloittamista Vaasassa.⁴⁵⁾ Toteutettuina suunnitelmat tulevat kohottamaan sijainti-

⁴⁴⁾ Liiketalous... s. 53—55

⁴⁵⁾ edell. s. 54

kaupunkinsa valtakunnanosan kulttuurikeskuksen tasolle ja todennäköisesti parantamaan kyseisten sotilasläänien reservin kokoomusta. Sotilaalliselta kannalta edullisin Itä-Suomen yliopiston paikka olisi Kuopio tai Joensuu.

E. SEUTUSUUNNITTELU JA -KAAVOITUS

Seutukaava on suunnitelma, joka käsittää yleisohjeet kahden tai useamman kunnan alueen käyttämisestä asuntotarkoituksia, liikenneväyliä, maa- ja metsätaloutta, teollisuutta ja muuta elinkeinotoimintaa sekä muita yleisiä tarkoituksia kuin liikenneväyliä varten.⁴⁶⁾ Sen laatimisesta määrätään sisäasiainministeriön päätöksellä, joka nojautuu vuonna 1959 voimaan tulleeseen rakennuslakiin. Siinä määrätään seutukaavan yleiset tarkoituserät.⁴⁷⁾

Puolustusvoimien tarpeet tulevat seutukaavassa esille inventaarion luonteisesti. Kaavoituksen pohjaksi laaditaan ensin perusselvitykset ja sen jälkeen toiminnalliset selvitykset, joissa puolustusvoimien alueet todetaan yleisten laitosten ja alueiden yhteydessä.⁴⁸⁾ Mikäli sotilaallisiin tarkoituksiin suunnitelluista uusista alueista on annettu tieto alueen seutusuunnitteluelimeen, ne otetaan huomioon kaavaa laadittaessa.⁴⁹⁾

Seutusuunnittelun kohdealuetta ei ole määritetty yksiselitteisesti. Yleensä seutukaava-alueiden rajat yhtyvät talousalueiden rajoihin. Kuvasta 3 käy ilmi, että niitä on yhteensä 15 ja niistä sijoittuu kokonaan lakisääteisinä Etelä-Suomen sotilasläänin alueelle seitsemän, Lounais-Suomen kolme, Sisä-Suomen kaksi, Pohjois-Suomen yksi sekä Kaakkois-Suomen sotilasläänin alueelle kaksi. Kaavoitustilanne on tällä hetkellä se, että runkokaava on valmis kahdeksassa ja työn alla viidessä alueessa, yhden ollessa seutukaavaluonnosvaiheessa.⁵⁰⁾ Kuvan alue 23

⁴⁶⁾ Paavilainen s. 27

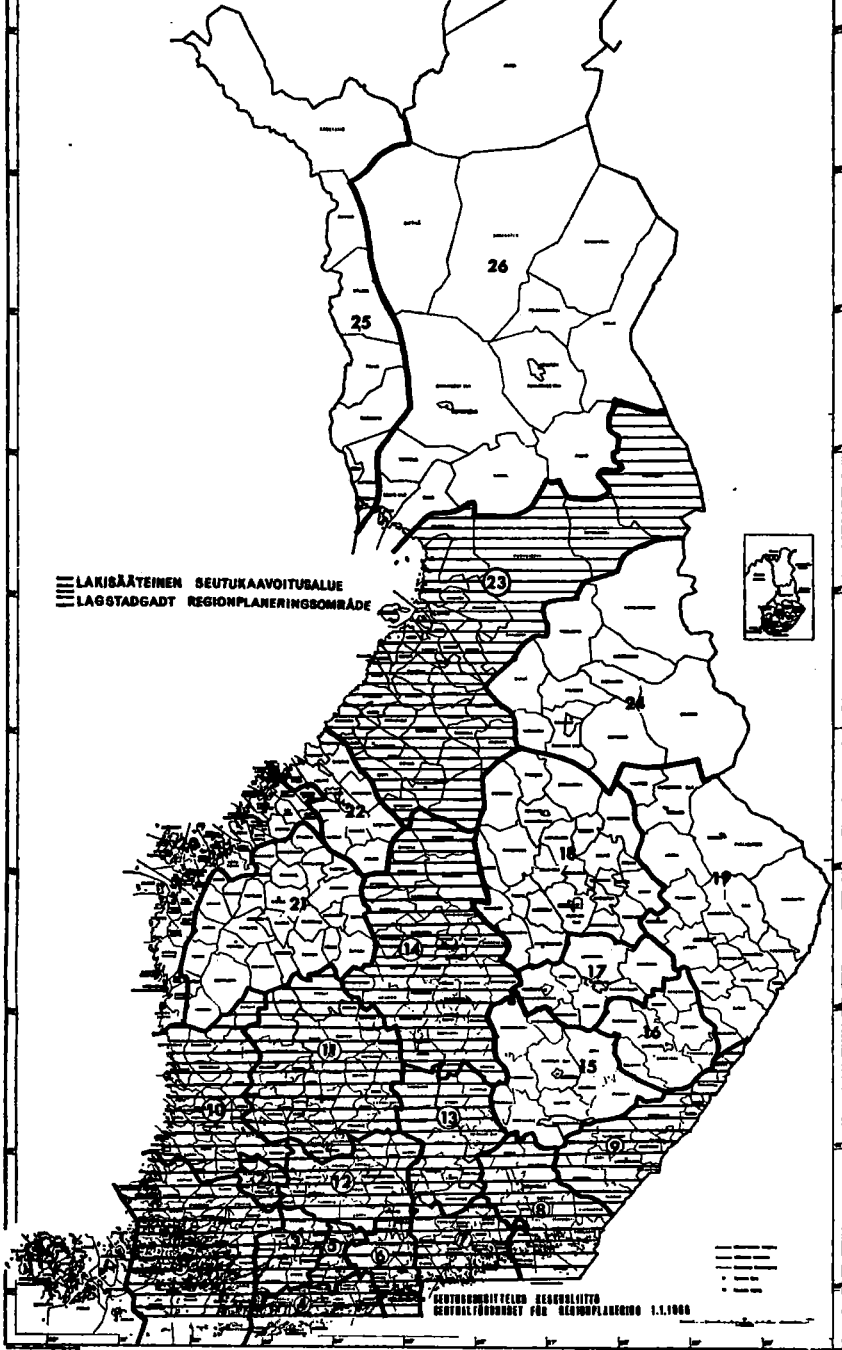
⁴⁷⁾ Seutusuunnitelmien... s. 36

⁴⁸⁾ Helsingin seutu...

⁴⁹⁾ Vanjoki

⁵⁰⁾ Muttonen

**SEUTUSUUNNITTELUELINTEN TOIMIALUEET
REGIONPLANEORGANENS VERKSAMHETSOMRÅDEN**

KUVA 3

on juuri saanut seutukaavamääräyksen, joten toiminta alkaa käytännössä ensi vuoden puolella.

Tähän mennessä ei ole pidetty välttämättömänä seutusuunnitteluun ja -kaavoitukseen liittyvää sotilaallista etukäteissuunnittelua. Tämä johtunee siitä, että lainsäädäntö on vielä siinä määrin puutteellinen, ettei esimerkiksi kuntia voida pakottaa noudattamaan laadittua kaavaa, vaan se on niille ainoastan yleisohje.⁵¹⁾ Puolustusvoimien rakennustoiminta ei myöskään ole rakennuslain alainen. Täten kunnat voivat tarjota kaavoituksessa toisiinsa tarkoituksiin varattuja alueitaan esimerkiksi uusiksi kasarmialueiksi ja puolustusvoimat voivat tehdä suunnitelmia olematta sidottuja seutukaavaan.

Seutusuunnittelu on erittäin vireässä kehitysvaiheessa. Kuluvana vuonna on odotettavissa seutukaavamääräyksen antaminen kaikille muille alueille, paitsi Pohjois-Karjalaan. Samanaikaisesti saattaa lainsäädäntö kehittyä siten, että kunnat joutuvat suurempaan riippuvuuteen seutukaavan määräyksistä. Toisaalta on odotettavissa, että mikäli valtakunnansuunnittelulla onnistutaan luomaan otolliset edellytykset elinkeinoelämän nopeammalle kehittymiselle nykyisin harvaan asutuilla alueilla, tulevat uudet teollisuuslaitokset ja lisääntyvä asutus tarjoamaan kunnille huokuttelevia vaurastumisen mahdollisuuksia. Varuskunta on tosin toistaiseksi ollut varsin haluttu kunnan verotulojen lisääjä. Jos kuitenkin otetaan huomioon paikkakunnalle tulevan joukko-osaston vaatima tila tai varsinkin pelkästään harjoitusalueiksi haluttavat alueet, esiintyy jo nykyisin riittämiin vaikeuksia tarpeeksi suurten alueiden lunastamisessa. Täten puolustusvoimien olisikin uusien alueiden suunnittelussa päästävä yhä suurempaan ennakkointiin. Suunnitelmien hyväksymiselle olisi luultavasti paremmat edellytykset, mikäli niille on aikanaan varattu tilaa seutukaavaa laadittaessa.

Toisen näkökohdan muodostaa teollisuudelle ja asutukselle varattavien paikkojen sijainti puolustukselle merkityksellisillä alueilla. Seutukaavaa laadittaessa eivät mitkään suositukset tai lausunnot nykyisin ohjaa niiden sijoittumista sotilaalliselta kannalta edullisesti. Eräs mahdollisuus olisi lausunnon liittäminen valtakunnansuunnittelu toimiston

---

⁵¹⁾ Vanjoki

lausuntoon, joka vaaditaan ennen seutukaavamääräyksen antamista. Tällöin se yleensä tulee esille myös valtakunnansuunnitteluneuvostossa.⁵²⁾ Muina mahdollisuuksina ovat sotilasläänin esikunnan yhteys alueensa seutukaavaliittoihin ja yhdysmiehen asettaminen, sotilasläänin yhteydenpito asianomaisten lääninhallitusten kautta sekä pääesikunnan yhteydenpito Seutus suunnittelun Keskusliittoon. Läänitasolla onkin todettava puolustuslaitoksen ryhtyneen toimenpiteisiin. Äskettäin on sotilasläänien esikunnille annettu ohjeet yhteydenpidosta seutus suunnitteluelimiin.

F. TERVEYDENHUOLLON SUUNNITTELU

Vaikka terveydenhuolto ei sisällykään valtakunnansuunnittelutoimiston sektorijakoon, sillä on erityisesti hallinnollisten järjestelyjen, sijoitusnäkökohtien ja varmuusvarastoinnin osalta niin paljon sotilaalista merkitystä, ettei sitä voida tällaisessa esityksessä sivuuttaa.

Maa on tällä hetkellä jaettu 21 keskussairaalapiiriin. Piirijako voidaan todeta asiallisesti sairaanhoidon kannalta, mutta se on hallinnollisesti epätydyttävä. Se ei yhdy läänien rajoihin. Lisäksi mielisairaanhoido- ja tuberkuloosipiireillä on oma — niin ikään toisistaan poikkeava — aluejakonsa. Syntyneen tilanteen syynä on sairaaloiden perustaminen kuntainliittojen johdossa, jolloin liitto muodostetaan kunkin kunnan intressien perusteella ja sama kunta voi olla jäsenenä useissa eri tyyppisissä liitoissa. Täten saattaa olla mahdollista, että A- ja B-mielisairaalat perustetaan eri paikkakunnille tai että monia eri sairaalatyyppejä kasaantuu samalle paikkakunnalle kuten esimerkiksi Kontiolahden kunnassa on tapahtunut. Hajanainen hallinto, jonka johdosta lääkintöhallitus ei myöskään pysty valvomaan yksityissairaaloiden lääkeainemenoja, aiheuttaa koko terveydenhuoltojärjestelmälle suunnatonta menojen lisääntymistä. Ne ovat viisivuotiskautena 1962—67 paisuneet yli sata prosenttia.⁵³⁾

⁵²⁾ Paavilainen s. 29—30

⁵³⁾ Somer

Tilanteen korjaamiseksi on lääkintöhallituksen pääjohtaja laatinut suunnitelman. Sen mukaan maa jaetaan viiteen sairaanhoitoalueeseen siten, että kuhunkin tulee kuulumaan noin miljoona asukasta. Sitä ennen nykyiset keskussairaalapiirit ja kuntainliitot lakkautetaan ja tilalle perustetaan sairaanhoitopiirit lääneittäin. Jakoperuste on saatu tutkimuksesta, jonka mukaan kyseinen asukasmäärä tarvitsee jo kaikkia sairaanhoidon aloja. Hallinnon yhtenäistäminen tekee mahdolliseksi samalla eri tyyppisten sairaaloiden tarkoituksenmukaisen sijoittamisen sairaanhoitoalueille.

Sairaaloiden nykyinen sijainti ei ole operatiivisten vaatimusten mukainen. On kuitenkin osoittautunut vaikeaksi perustaa niitä kauas potilaiden vakinaisista asuinpaikoista. Sairaaloiden sodan aikainen sijoittaminen onkin suunniteltu tapahtuvaksi tarvittaessa siirtämällä.

Lähes kaikki lääkintämateriaalitehtaat ovat sijoittuneet Helsinkiin, Turkuun, Ouluun ja Tampereelle. Ainoastaan viimeksi mainittua voidaan pitää sotilaallisesti katsoen soveliaana paikkakuntana. Tehtaille onkin suunniteltu mahdollisuudet sisämaahan siirtymiseen, tärkeimpien sijoittuessa kalliosuojiiin. Sama koskee alan tärkeimpiä tutkimuslaitoksia, kuten valtion seerumlaitosta sekä serobakteriologisia- ja virustutkimuslaboratorioita. Alan teollisuuden suojasiirroista huolehtivat asianomaiset poolit, lääkintöhallituksen määrittäessä vain tuotantovaatimukset.

Terveydenhuollon tärkein ja ajankohtaisin tehtävä on kuitenkin varmuusvarastoinnin kehittäminen. Kysymys on yksinomaan taloudellinen. Sitä on valmisteltu luetteloimalla materiaali, joka on tuotava välttämättä ulkomailta ennen kriisiä.⁵⁴⁾

Terveydenhuollon kehitystä arvioitaessa näyttävät laaditut suunnitelmat asiallisilta ja varsinkin hallinnon uudistusten osalta jopa itsestään selviltä toteutettaviksi ensi tilassa. On kuitenkin jälleen syytä muistaa, että valtionjohto, joka asiasta päättää, koostuu maassamme valtasaltaan kunnallispoliitikoista. Tällöin ei ole niinkään selvää, että se pystyy nousemaan nurkkapatriottisesta ajattelutavastaan tehdäkseen valtakunnan kokonaisetua tavoittelevia päätöksiä.

⁵⁴⁾ Mäntyvaara

G. SÄÄPALVELUN SUUNNITTELU

Erillisenä, sotilaalliselta merkitykseltään tärkeänä kysymyksenä liittyy sääpalvelun suunnittelu valtakunnallisten laitosten sijoitussuunnitteluun.

Sääpalvelun suunnittelun sotilaalliseksi päämääräksi voidaan määrittellä sellaisten säähavainto- ja -tiedotusmahdollisuuksien luominen, jotka mahdollistavat sotilaallisten operaatioiden tarvitsemien ennusteiden antamisen sekä tarkan epäsuoran tulenkäytön taistelukentällä. Käytännössä päämäärä saavutetaan alueellisen ja paikallisen sääpalvelun järjestelyin. Seuraavassa tarkastellaan edellisen tämän hetken tilannetta ja suunnitelmia.

Sääpalvelun suunnittelu ja suorittaminen perustuu kansainväliseen yhteistoimintaan, joka käsittää koko maapallon. Tulokselliselle toiminnalle on olemassa hyvät edellytykset. Kriisin puhjetessa yhteistoiminta kuitenkin päättyy, jolloin omat mahdollisuutemme vähenevät olennaisesti. Nykyaikaisen säätutkan käyttö on tällöin ainoa mahdollisuutemme tarpeeksi kauas ulottuvien ennusteiden antamiseen, sillä omien sääsatelliittien saaminen ei ole näköpiirissä lähimmässä tulevaisuudessa. Tutka mahdollistaa mittaukset 400 km:n päähän, jolloin päästään puolen vuorokauden ennusteisiin.⁵⁵⁾

Maan säätutkat ovat tällä hetkellä Helsingissä ja Seutulassa. Myös ilmatieteen laitos ja Helsingin yliopiston meteorologinen laitos sijaitsevat pääkaupungissa. Tilanne on epäedullinen jo yksinomaan rauhanajan sääpalvelua ajatellen. Tehokkain verkosto rauhan ajan toimintaa varten saataisiin syntymään sijoittamalla säätutkat maan itäosiin, sillä Ruotsin verkostosta pystytään seuraamaan säätä maamme puoliväliin saakka. Kriisiaika vaatii kuitenkin sään havainnoimista mahdollisimman kaukaa lännestä, josta se saapuu maahamme 80 prosenttisesti. Käytännöllisin ratkaisu olisi siis tutkien sijoittaminen lähelle maan pituus-halkaisijaa, josta pystytään vielä tarpeellisiin etäsyyksiin idän suuntaan. Toinen tutka olisi tällöin edullisinta sijoittaa Jyväskylän tienoille. Tällöin voitaisiin alan koulutus siirtää samalla Jyväskylän yliopistoon ja

⁵⁵⁾ Vallas s. 574—575

laitteisto hyödyttäisi myös Luonetjärvellä tapahtuvaa sotilassääkkoulutusta.

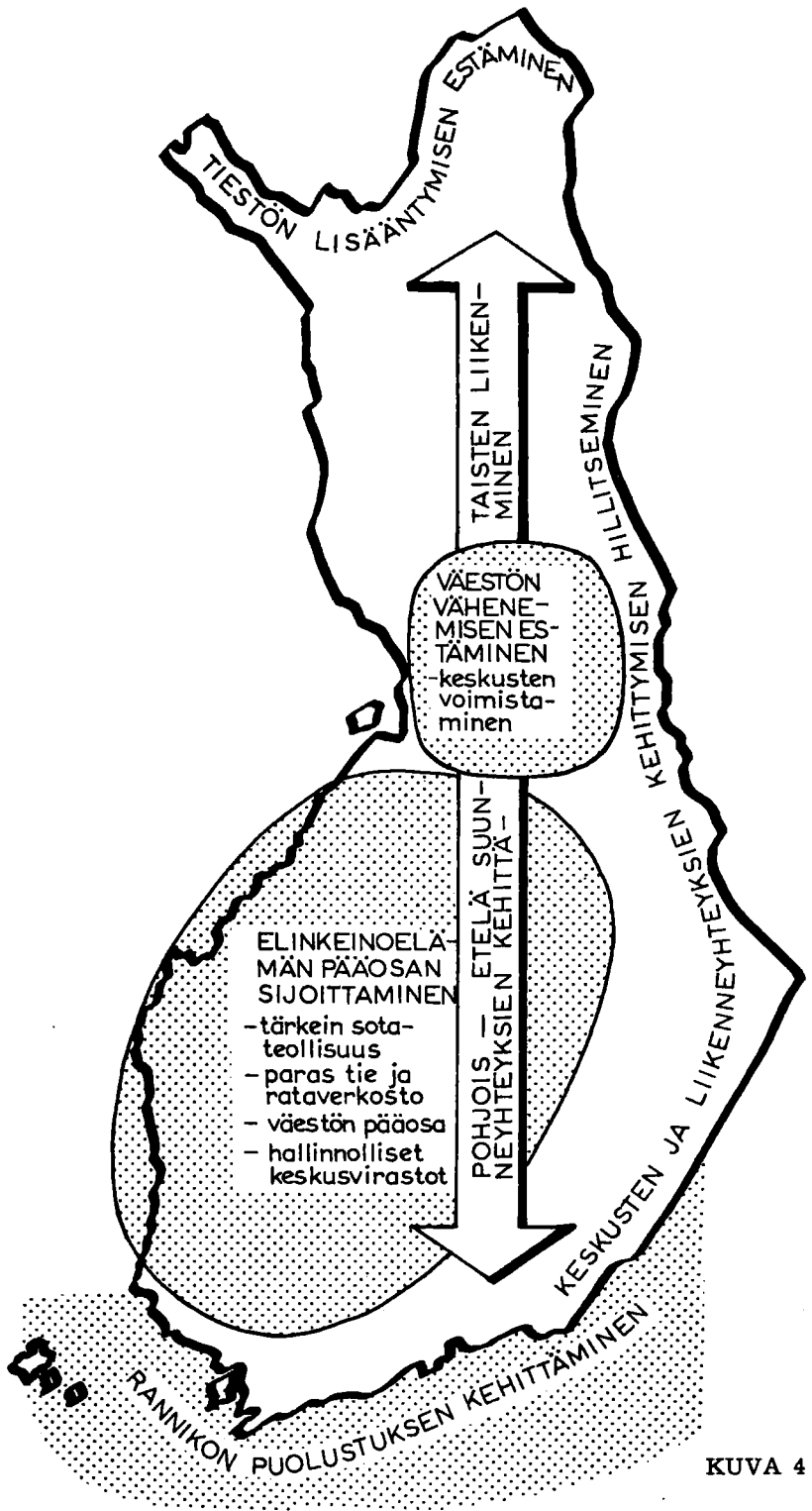
Suunnitelmat ovat kuitenkin toiset. Edellä on jo viitattu valtion keskushallitusten hajauttamisvaikeuksiin ja viestiyhteyksien Helsinki-keskeisyyteen. Tämän seurauksena on sääpalvelun alalla Lappi jäänyt lapsipuolen asemaan.

PAATANTA

Valtakunnansuunnittelun eri alojen yhteiseksi päämääräksi voitaisiin asettaa pyrkimys kehittää maan rakenne sellaiseksi, että se luo lähtökohdan, joka tekee mahdolliseksi hyökkääjän pysäyttämisen siten, että kriisiajan sotilaallinen toiminta voi jatkua voimakkaaseen tukialueeseen nojautuen. Suomen kartalla voidaan sotilaalliset tavoitteet esittää kuvan 4 osoittamalla tavalla. Sotilaallisesti tärkeimpänä alueena pysyy Keski-Suomi. Kun kulkuyhteydet ulkomaille kuitenkin tulevat olemaan taloudellisten seikkojen vuoksi välttämättömiä, olisi pyrittävä vaikuttamaan siihen, että nämä yhteydet tulevaisuudessa keskittyisivät enemmän Pohjanlahden kuin Suomenlahden satamiin. Vaikka näin tapahtuisikin, on Suomenlahden rannikolla joka tapauksessa aina säilyvä niin voimakas taloudellinen potentiaali, että se vaatii suojakseen tehokkaan rannikon puolustuksen. Kun siis tarpeellista syvyyttä ei ole helppolla saatavissa itse mantereen rakenteesta, on avuksi otettava ainutlaatuisen saaristomme tarjoama syvyys.

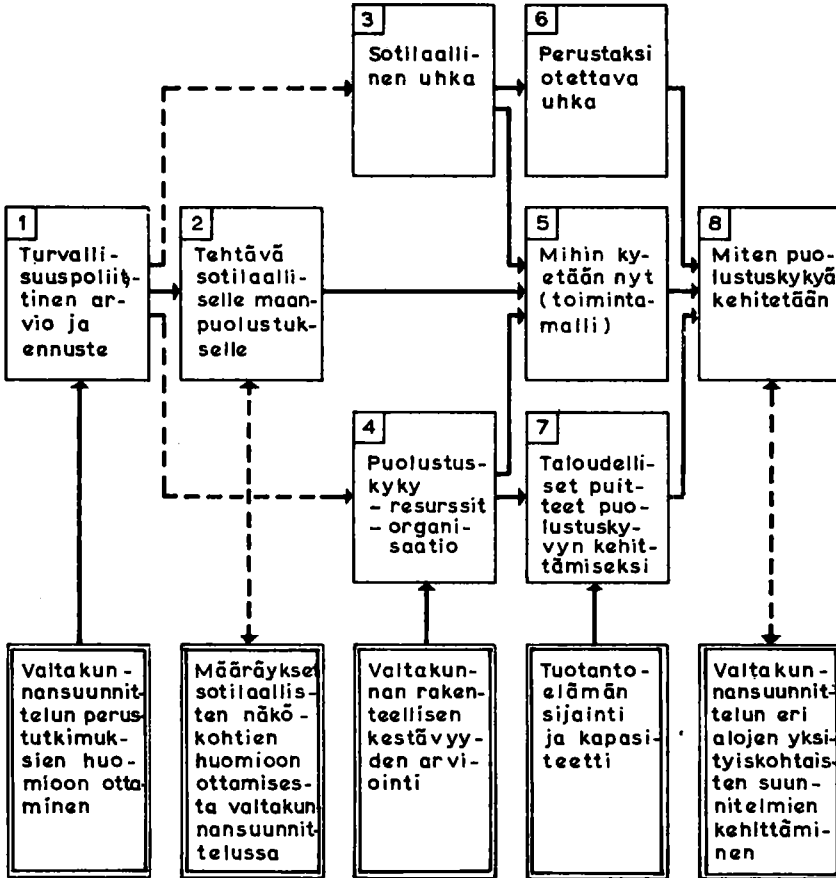
Liikenneyhteyksistä olisi painotettava maan pituussuuntaisen yhteysverkoston kehittämistä tärkeimpänä kuin nykyisin innokkaasti laskelmoitujen poikittaisteiden tarvetta. Erityinen huomio olisi sekä liikenteellisessä että väestöllisessä suunnittelussa kiinnitettävä maan "vyötärön" muodostamaan kapeikkoon, jonka hallussapito on välttämätön Etelä- ja Pohjois-Suomen välisten yhteyksien säilymiselle. Pohjois-Suomessa taas on tärkeintä estää tiestön kehittyminen liian lähelle rajoja.

Jotta sotilaalliset näkökohdat pääsisivät vaikuttamaan edellä esitetyllä tavalla, olisi valtakunnansuunnittelu saatava yhdistetyksi puolus-

KUVA 4

PUOLUSTUSLAITOKSEN PITKÄN TÄHTÄYKSEN SUUNNITELMAN JA
VALTAKUNNANSUUNNITTELUN YHDISTÄMINEN

Lähde: PI:n taloussuunnitelma vuodelta 1968

KUVA 5

tuslaitoksen pitkän tähtäyksen suunnitteluun. Tätä varten tarvittaisiin yhteysupseeri valtakunnansuunnittelutoimistoon. Itse suunnittelun yhdistäminen tapahtuisi toimintaverkkokaavion muodossa esitettynä kuvan 5 osoittamalla tavalla. On huomattava, että turvallisuuspoliittisen arvion ja ennusteen laatiminen ei saa olla määräävä tekijä niissä kannanotoissa, joita esitetään otettaviksi huomioon valtakunnansuunnittelusta. Päinvastoin sotilaallisten vaatimusten on oltava sellaisia, että niiden voidaan katsoa edistävän maan turvallisuusrakennetta tilannevaihteluista riippumatta. Missään tapauksessa valtakunnansuunnittelullisia toimenpiteitä ei voida yhdistää sotilaallista uhkaa analysoivaan ja valikoivaan vaiheeseen. Näihin liittyvä suunnittelu on kriisajan laskelmiin kuuluvaa ja pidettävä erillään valtakunnansuunnittelusta.

Sotilastahon ja valtakunnansuunnitteluelinten pysyminen toisistaan kiinnostumattomina näin pitkän ajan saattaa johtua yksinkertaisesti siitä, että sotilaallisen sormenjäljen tarpeellisuus ei tule polttavana esille rauhanajan olosuhteissa. Tosiasiahan on, että koko valtakunnansuunnittelun olemassaolon aikana ei Suomi ole vielä joutunut konfliktitilanteeseen. Edellä olevasta lienee kuitenkin selvinnyt, että jos sellainen osuus kohdallamme, moni piilevä sotilaallinen epäkohta saattaa puhjeta katastrofitilanteeksi, jonka seurauksena on romahdus. Sotilaallinen ajattelu on siis saatava vaikuttamaan suunnitelmiin muidenkin kuin sotilashenkilöiden esittämänä.

LAHTEET

Kirjallisuus ja aikaisemmat tutkimustyöt

Paavilainen, V

Valtakunnansuunnittelu Suomessa

Helsinki, Valtioneuvoston kirjapaino, 41 s, 1963

Komiteamietintö 1968:A 3

Yhteiskuntasuunnittelun organisaatiokomitean mietintö

Helsinki, Valtioneuvoston kirjapaino, 39 s, 1968

Komiteamietintö 1965:B 21

Kehitysaluekomitean kirjelmä toimenpiteistä kehitysalueiden elinkeinoelämän toimintaedellytysten parantamiseksi

Helsinki, Valtioneuvoston kirjapaino, 90 s, 1965

Paakkala, E (toim.)

Meri ja me

Porvoo-Helsinki, WSOY, 423 s, 1962

Tuominen T

Väestöllisten tekijöiden vaikutuksen huomioon ottaminen maamme puolustuksessa
SKK:n diplomityö 1965

Majava, A

Väestönmuutokset talousalueittain ja kunnittain vuosina 1951—1966
Helsinki, Valtioneuvoston kirjapaino, 174 s, 1968

Liiketaloustieteellinen tutkimuslaitos

Suomen keskus- ja vaikutusaluejärjestelmä
Helsinki, Valtioneuvoston kirjapaino, 134 s, 1967

Nars, K

Suomen sodanaikainen talous ja talouspolitiikka
Helsinki, Uudenmaan kirjapaino Oy, 175 s, 1966

Ajo, R

Valtakunnansuunnittelu
Lahti, Lahden kirjapaino- ja sanomalehtiosakeyhtiö, 91 s, 1948

Setälä, R J

Rannikolla olevien asutus- ja teollisuuskeskusten osuus maamme tuotantoelämässä. Miten eri kohteiden menetys vaikuttaa sodankäyntiimme
SKK:n diplomityö 1958

Puolustustaloudellinen suunnittelukunta

Talouselämän maanpuolustuskysymyksiä
Helsinki, Sanoma Osakeyhtiö, 173 s, 1968

Kilo, P

Valtionhallinnon suunnitteluelimet
Helsinki, Valtioneuvoston kirjapaino, 123 s, 1963

"Nedeco"

A Survey on Transportation in Finland
The Hague (Holland) 1965
Pääraportti + 7 liiteraporttia

Suomen Asetuskokoelma**Artikkelit, esitelmät ja vastaavat****Paavilainen, V**

Maanpuolustus ja valtakunnansuunnittelu
Sotilasajakkalehti n:o 4/1961, eripainos

Valtionrautatiet 1965

Sotataloudellinen seura ry
Katsaus n:o 4 ja 5

Wiio, O A

Atomivoimalaitospolitiikkaa
Suomen Kuvalehti n:o 15/1967

Lampikoski, E

Maamme energiahuolto ja sen lähiajan näkymät
Kykirauta n:o 1/1967

Savolahti, R

Sodan ajan huollon järjestely
Esitelmä SKK:ssa

Tiainen, I

Puolustussuunnitelmat Karjalan kannaksella ennen v 1939
Esitelmä SKK:ssa

Kosonen, V
 Valtakunnallinen viestitoiminta
 Esitelmä SKK:ssa
 Seutus suunnitelmien liitto ry
 10 v seutus suunnittelun yhteistyötä
 Helsingin seutukaavaliitto
 Seutukaavan laatimisen aikataulu
 Suositus Oy Yleisradio Ab:n maanpuolustukseen liittyviksi tehtäviksi
 Vallas, K
 Sotilassääpalvelumme näköaloja
 Sotilasaikakauslehti n:o 11/1965
 Lehtiartikkeleita Helsingin Sanomista ja Uudesta Suomesta

Haastattelut

Maisteri J Wallenius, rautatiehallitus
 Merenkulkuneuvos E Mattila, merenkulkuhallitus
 Majuri P Heimo, pääesikunta
 Kenraalimajuri M Sisto, Sotakorkeakoulu
 Varatuomari A Vanjoki, Helsingin seutukaavaliitto
 Majuri J Muttonen, pääesikunta
 Lääkintäkenraalimajuri P Somer, pääesikunta
 Everstiluutnantti E Mäntyvaara, lääkintöhallitus

MILITARY PROBLEMACY OF THE NATIONAL PLANNING IN FINLAND

The main problem of the national planning of Finland is caused by the geographical location. The Southern and South-Western coasts which offer the best connections with the other Western countries in Europe, have been continuously drawing population and enterprises from the Eastern and Northern part of the country. This power of attraction can be partly explained also by the severe weather conditions of the North-Eastern Finland. Most clearly this development can be seen in Uusimaa province, where the residential density is about 100 persons per square kilometer while it is diminishing toward 10 in North-Eastern Finland and has not yet reached 3 in Lapland. In Helsinki and in its nearest surroundings the growth of population already has exceeded the limits of natural growth.

The most important military problems of the national planning are reflections of the relations between population and area. In practice these problems show several drawbacks divided between the seven sectors of planning as the research is organized in the National Planning Office. To review briefly the main military problems of the research sectors they are as follows:

1. In the sector of agriculture and forestry: Building of forestal roads for transportation of timber from the vicinity of borders and cutting clean certain forest areas. This is considered to give advantages to the mechanized forces of aggressor.

2. In the sector of population and labour: Danger of becoming desolate of certain strategic areas and vice versa overdensity of population near the Southern coast.

3. In the sector of industry: Difficulties to locate the most urgent of the war material factories into Central Finland in order to save them from destruction.

4. In the sector of culture: Problems of reaching the profitable division of material from which to draw needed reserve officers during mobilization.

5. In the sector of communications: Turning of interest from building roads cross the country from West to East to the interest to improve connections between South and North and to get a good communications net in Central Finland.

6. In the sector of regional planning: To unite the boundaries of different civilian administrations with those of the corresponding military areas.

7. In the sector of administration: Connections between the process of national planning and the long term planning of the Defence Forces of Finland.

To solve the main problems the so called law of the Underdeveloped Areas was made. This law seems now, only not quite three years after legislation, to be almost a complete failure. It is expected that it will be corrected so that the regional aspect will be replaced by the idea of certain centres of growth. The success of the new legislation, however, is not sure at all. This is because of the great degree of parochialism, which dictates the decisions of the Finnish Diet in most cases.

At the moment there is a big disagreement concerning the area and terms of national planning. A recently published report of a committee suggested the emphasizing of economic growth. This conception connected with the fact that the committee has based its work on the ideal factors of standard of living, recommended by the United Nations does not please those who are responsible of the defence planning of the country. The UN factors, of course, do not include security, because the whole doctrine is based on the hypothesis that all the international conflicts will be solved by mediators and negotiations.

Recently there have also been some economic and political questions which are of great importance to the defence planning of the country. Procurement of the first nuclear power station and buying of earth gas may be named. The military side has, however, been completely quiet in these matters.

There has not been any military representative among the basic administration of the national planning. This seems to have caused a situation which has left certain areas of peace time planning almost maidenly clean of security aspects. The situation may only be corrected by a better representation among the planning elements. The most practical way may be the establishment of an office of liaison officer in the National Planning Office.

**Maanpuolustuskorkeakoulu
Kurssikirjasto**